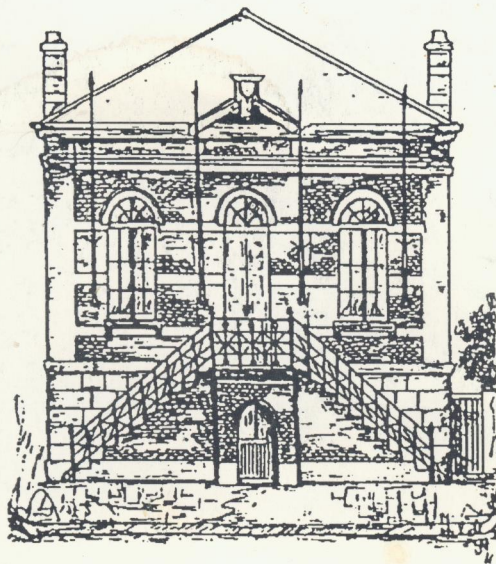

van w i r s k a a n t e

orgaan van heemkondekring 'amalia van solms', baarle-herzog-nassau

jaargang 20, nr. 1
1 maart 2005

Heemkundekring 'Amalia van Solms' houdt zich actief bezig met het erfgoed van onze gemeenten. Doel daarvan is:

- onze kennis ervan te vergroten
- het waardevolle te behouden en te beschermen
- de verzamelde gegevens beschikbaar te stellen

De kring verzamelt hiertoe informatie over velerlei onderwerpen uit het heden en verleden van Baarle, Castelré, Ulicoten en Zondereigen.

Heemkundekring 'Amalia van Solms'

Het Heemhuis

Kerkstraat 4

2387 Baarle-Hertog (B)

Internet: www.amaliavansolms.org

Bankrelaties:

- Rabobank Baarle-Nassau e.o.rekening: 10.38.94.969
- KBC Baarle-Hertog rekening: 733-3023880-32

Overname van artikelen of gedeelten ervan is slechts toegestaan mits bronvermelding.

van wirskaante

Driemaandelijks tijdschrift
Heemkundekring 'Amalia van Solms'
Baarle-Hertog-Nassau

Redactie: Dré Moors, Piet van der Flaes, Antoon van Tuijl,
Herman Janssen en Peter Tuytelaars.

20de jaargang nr. 1

1 maart 2005

INHOUD

Voorwoord	A. Jacobs	2
De dood van J. Bierens op de Tommel	P. van der Flaes	4
Aan de praot mee (20) Carel Broos	A. Moors	7
Kwartierstaat van Karel Broos	J. Broos	18
Onze Jan als onderduiker in de oorlog	Mevr. Van de Put-Verschueren	22
Den Oorlog Verklaard (2)	H. Janssen	25
Mijn kleine hond	A.J. van Eijl-v.d. Klashorst	45
Een gouden tip: kip!	E. Verbiest	46
Uit m'n jongensjaoren	F. Willemsen	50
Merkwaardigheden (42)	A. van Tuijl	53
De Ortolaan	P. van der Flaes	56
Uitgelezen	Chr. Derks	58
Arme Amalia (51)	A. van Tuijl	60
Erfgoeddag	H. Janssen	63
Wat was en wat komt	A. van Tuijl	65
Activiteitenkalender	A. Moors	69

Voorwoord

Dit jaar houden wij onze Algemene Ledenvergadering op donderdag 17 maart a.s. in zaal “De Kneut” te Ulicoten. De vergadering begint stipt om 19.30 uur. Alle leden krijgen een persoonlijke uitnodiging. De stukken voor deze vergadering liggen vanaf 2 maart a.s. ter inzage op het Heemhuis.

Het bestuur rekt op een grote belangstelling voor de belangrijkste bijeenkomst van onze vereniging. Een bijeenkomst waarin U mee kunt denken en beslissen wat wij samen het komende verenigingsjaar willen doen en willen bereiken.

Tijdens de Algemene Ledenvergadering blikken wij met ook U terug en kijken vooruit naar de komende activiteiten. Natuurlijk lichten wij ook onze financiële positie en exploitatierekening toe. Wij stellen Uw inbreng in onze vereniging zeer op prijs.

Op de Algemene Ledenvergadering van 2004 hebben wij met U vastgesteld dat de werkgroepen de draaischijven van onze vereniging zijn. Het doet ons dan ook veel plezier dat wij kunnen melden dat er 3 nieuwe werkgroepen opgestart zijn. Dit zijn de werkgroepen archeologie, zandwegen in Baarle en dialecten. De belangstelling voor de eerste twee groepen is goed te noemen maar voor de werkgroep dialecten kunnen we nog ondersteuning gebruiken. Heeft U interesse voor deze werkgroep, dan kunt U zich melden bij ondergetekende.

Onlangs is Jan Willekens toegetreden tot het bestuur als plaatsvervanger van Corrie Landman. Hierdoor is ons bestuur weer voltallig. Wij hebben samen met Jan Willekens naar zijn takenpakket gekeken.

Met hem hebben wij afgesproken dat hij een aantal werkgroepen gaat begeleiden en ondersteunen. Hij zal samen met de leden van de werkgroepen het functioneren toetsen aan hun doelstellingen. Op deze wijze hopen wij te komen tot een betere werking van de werkgroepen.

Onze activiteitenkalender voor 2005 is gevuld met een gevarieerd programma. Een programma dat de nodige aandacht krijgt en verdient van niet alleen onze leden.

Er is een nog steeds groeiende belangstelling, niet alleen voor onze activiteiten, maar ook voor het lidmaatschap van onze vereniging. Op de Kerstviering konden wij immers ons 600ste lid verwelkomen. En er melden zich nog steeds nieuwe leden aan. Het gaat goed met Amalia en laten wij er met z'n allen voor zorgen dat dit zo blijft!

Ad Jacobs, uw voorzitter.

Donderdag 17 maart 2005 om 19.30u
Algemene Ledenvergadering
in zaal De Kneut, Ulicoten

Na de pauze:

foto's van de activiteiten van het afgelopen jaar
(op een groot scherm)

De dood van J. Bierens op de Tommel

Piet v.d. Flaes

Het was in een winter tijdens de Tweede Wereldoorlog, dat de heer Bierens in ons dorp actief was als houtskoolbrander in de buurtschap de Tommel. Er was in die tijd een enorme vraag naar houtskool. Die diende voornamelijk als brandstof voor de Duitse legers. Ze wonnen op synthetische wijze uit steenkool ook wel brandstof, maar dat was lang niet genoeg om de enorme afstanden te overbruggen. Houtskool was een bittere noodzaak. Er werd dan ook goed voor betaald. Het product werd vervoerd in grote cilinders en ik zag ook wel eens rubberen zakken in alle maten en vormen.

De Tommel bestond in die tijd uit grote stukken heide met links en rechts enorme vliegers (alleenstaande dennen). Voor men met de heideontginning kon beginnen, werden eerst die bomen afgedaan en in stukken gezaagd. Dan kwamen al gauw de burgers uit het dorp om de afgezaagde takken te snoeien en op een hondenkar of kruiwagen mee naar huis te nemen.

Nu kon Bierens aan het werk. Hij stapelde stukken van stammen op een zeer speciale manier tegen elkaar. Zo ontstond de vorm van een tipi of wigwam van de indianen. Dit was echt een huzarenstukje. Rondom de houtstapel werden plaggen geplaatst. Aan alle zijden liet hij gaten vrij in die plaggenwand. De ventilatiegaten werden met graspollen dichtgestopt als dat nodig was. Waar de wind vandaan kwam, gingen ze dicht. Aan de andere kant bleven ze open. Dat moest zeer zorgvuldig gebeuren. Anders vloog de houtstapel in de fik en dan zou alle moeite voor niks geweest zijn. Het hout mocht alleen maar gloeien en niet branden.

Wij hadden thuis ook een stuk woeste grond. De rest was al opgeplant. Willem Jansen kwam toen eens bij ons het erf op en deed een goed bod op een partij bomen die klaar waren om af te doen. Er moest houtskool van gemaakt worden. Zo heb ik dat hele proces eens van dichtbij kunnen volgen. Ook hier werd het werk gedaan door mensen die van wanten wisten. Zij maakten vijf hopen.

Als alles opgeruimd was, bleek de grond heel vruchtbaar te zijn op plaatsen waar gestookt was. Bij ons groeiden er bramen en die leverden kanjers van vruchten. Na vijf minuten plukken, had je een volle emmer. En zoet waren die bramen ook. Je had er geen suiker bij nodig.

Tijdens dat stoken, kwam er eens een hoge Duitse officier te paard bij ons aan. Hij bond zijn rijdier aan een eik op het erf en vertelde in behoorlijk Nederlands dat zijn nachtjagers vijf rode vuurhaarden hadden waargenomen in onze buurt. Hij wilde dat wij een afdakje boven de houtskoolhopen zouden maken. Dat hebben we toen gedaan. Zo konden ze vanuit de lucht niet meer gezien worden. Later is de heer Van de Rakt gekomen om onze heide te ploegen. Dat werk gebeurde met twee zware Zeeuwse trekpaarden.

Maar nu terug naar de Tommel. De houtskoolovens waren aangestoken en dan moest de brander in de buurt zijn om het stookproces te regelen. Ook 's nachts moest dat gebeuren. Het zou geen aangename nacht worden. Het motregende en het waaide met vlagen keihard. De wind veranderde telkens van richting. Met het helle licht van zijn carbidlantaarn was Bierens op weg naar zijn stookplaats. Onderweg ontmoette hij twee soldaat-commiezen die door het mulle zand van de Elektrieke Baan richting Zondereigen gingen.

Bierens plaatste zijn fiets tegen een boom. Hij pakte een soort brancard, bestaande uit twee vrij lange stokken met een stuk dekzeil er tussen genageld. Die plaatste hij tussen de twee houtskoolhopen. Toen liep hij nog eens langs die hopen, maakte hier en daar een luchtgat open en stopte een ander dicht, afhankelijk van de wind. Vervolgens ging hij op het dekzeil liggen en deed zijn ogen dicht. Hij lag binnen de kortste keren in een diepe slaap. Het werd een slaap waaruit hij niet meer zou ontwaken!

Het werd inmiddels dag. De kinderen waren al naar school gestuurd. De vrouw van Bierens vroeg zich af waar toch haar man en de vader van haar kinderen bleef. Ze besloot om zelf maar eens poolshoogte te gaan nemen. Al gauw zag ze zijn fiets tegen een boom staan. Ze vermoedde dat hij in slaap gevallen zou zijn. Bij de brancard aangekomen, schudde zij er aan. Met grote, wijd open ogen lag hij daar. Het zal toch niet waar zijn?! Een bang vermoeden besprong haar. Ze stond op, rende naar zijn fiets en reed

zo rap ze kon naar de dichtst bij staande woning. Binnen de kortste keren was de hele Tommel aanwezig. Men verwittigde de pastoor. Die gaf Bierens nog de laatste absolutie. Ook dokter Govaerts kwam en kon alleen de dood constateren. De veldwachter stond er wat verslagen bij. Zelfs de onderzoeksrechter uit Turnhout kwam er aan te pas.

Een paar dagen later vond de begrafenis plaats. De kerk zat bomvol. Alle families van de Tommel waren aanwezig. De consternatie was dan ook groot. Deze man was bij het uitoefenen van zijn oude ambacht omgekomen door koolmonoxide.

Ongeveer vijftientig jaar geleden heeft Jef Keustermans van de Planken Barak voor het Heem uit Alphen nog een demonstratie houtskool stoken gegeven in de buurt van de grafheuvel op Boshoven-Kwaalburg.

Jef Keustermans heeft het hout vakkundig gestapeld en kan dat nu afdekken met plaggen.

Aon de praot mee (20)..... Carel Broos

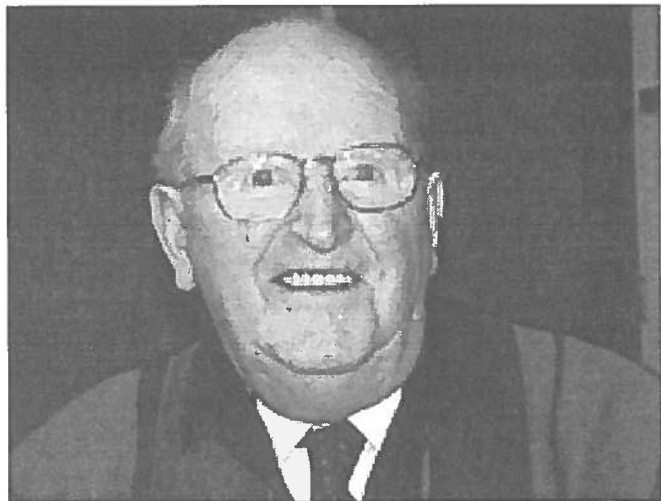
“Toen ik vluchtte, schoten ze de kogels vlak langs m’n oren af!”

Dré Moors

Wie is Carel Broos

Carel Broos werd geboren op 4 februari 1914 op Nijhoven in Baarle-Nassau. Hij is dus pas geleden 91 jaar geworden. Vader Broos oefende het beroep uit van boer en was afkomstig uit Weelde. Carel’s moeder kwam uit Alphen. Carel komt uit een groot gezin van 11 kinderen. Een van zijn zussen, Anna, begon toen ze trouwde met Sjat Bruurs, een kruidenierswinkeltje aan het St. Annaplein, ongeveer ter hoogte van de huidige bloemenzaak. Dit kruidenierswinkeltje groeide later uit tot ‘Bruurs supermarkt’. Liefst 5 van de 11 kinderen hebben hun 50-jarig huwelijk gevierd. Al zijn broers en zussen zijn ondertussen overleden. Al weer vele jaren woont hij op het adres Tommel 7 in Baarle-Hertog. Ook woonde hij op de Heesboom en op Loveren. Omdat zijn vader de Belgische nationaliteit had, heeft Carel die ook.

Carel trouwde op 11 november 1937 met Josphina (Fien) Bervoets van het Hoogeind, geboren op 24 juli 1914 en overleden op Eerste Kerstdag 1994. Carel en Fien kregen 5 kinderen. De oudste twee, Frans en Bernard, zijn helaas

91-jarige Carel Broos. Hij ziet er nog goed uit.

al overleden. Carel had 12 kleinkinderen. Nu nog 11, omdat ook één van de kleinkinderen helaas is overleden. Trots is hij ook op zijn 12 achterkleinkinderen. In zijn arbeidszame leven was Carel boerenknecht, wegwerker bij de provincie Noord-Brabant en zelfstandig kalvermester en kippenhouder.

In de oorlogsjaren was Carel krijgsgevangene in Duitsland. Die tijd houdt hem nog erg bezig. Vanwege hartproblemen verbleef hij al 16 keer in het ziekenhuis.

1937, de vader en moeder van Carel. Sus is dan 66 jaar. Mie is 64 jaar. De foto is gemaakt aan de Rooie weg.

Jeugdherinneringen

“Ik zal altijd blijven onthouden dè men vaoder nie kos schrijven en ons moeder nie kos fietsen. As men vaoder un handtekening mos zetten, plaatste ie un kruiske. Ik heb nooit nie aandere geweeten dan dè onze vaoder jaoger was. In de jacht is ie dood gebleven. Oók vanwege ut hart. Toen ie 's aovonds nie thuishkwaam, zen we hum 's naachts gaon zuuken. Hij was alleen op pad gegaon. Zun fiets had ie bij Baolbrug weggezet. In de waai van Jules Michielsens bij de plaanken barakken aon

de Rooie Weg, hebben we hum gevonden. Hij laag er onder de pindraod. Zunne hond lag bij hum te waaken. Onze pa is 77 jaor geworden.

In de Stationsstraot ben ik naor school gegaon. Ik kos goed mee. Alle vakken gingen eigenlijk wel goed. Ik was ok wel unne brave. Kattedwoad haolde ik nie uit. Mee mun virtien ben ik na de laagere school thuis gebleven om thuis op de boerderij te helpen. Vruger gingen veul boerenzonen als knecht bij unne boer werken. Thuis han we gin armoei. Irst han we drie hectaren grond. Rond 1928 kochten we vijf hectaren bij. In dieën tijd koste zoveul grond kopen as ge wouwt. Bij de Kromme Hoek was misschien wel 1000 ha te koop. Burgemister van Gilse hee misschien wel tweehonderd hectaren gekocht in dieën tijd. Ik heb veul jaren mee onze pa mee plezier op de boerderij gewerkt. Ik ploegde er, strooide kunstmiest en zette patatten. Ik heb ut echt goed gehad thuis,” aldus Carel.

Haalde hij dan helemaal geen kattedwoad uit? Bij enig doorvragen komt dan toch de aap uit de mouw. “Ik was unne geweldige stroper. In de aovond lee ik klemmen. ‘s Mergens vruug ging ik dan kèken. Ik hai altij wel iets. Heel veul knijnen gevangen. Ik heb ok ooit unne bunzing in de klem gehad. Heb ok veul gefretteerd mee Heintje van Chris Koks. Ooit han we zakken vol mee konijnen. En die verkochten we dan veur unne gulden per stuk aon bijveurbild kapper Van Haeren en secretaris Van Haeren. Onze pa hee nie gestroopt. As die dè zou doen en ze zouden hum pakken, dan was het afgelopen gewiest mee jaogen. Wel heet ie buiten de jachtijd wel eens reeën geschoten. Die mos ik dan ’s avonds op gaon haolen as ut donker was. Ikke mee de ree op munne nek naor huis. We vilden hum zelf. Lekker jong!!!”

Carel en de meskes

“Ik heb nie veul meskes gehad. Ik denk drie. Toen ik un jaor of achttien was, ging ik op unne ouwe trek-accordeon speulen. Mee twaolf koperbassen en zo. ’s Avonds ging ik speulen bij de boeren waar veul vrouwvolk was. Ik heb veul gespeuld in huis bij van Loon op ut Gurpend. Daor han ze veul dochters. Hullie moeder was al vruug dood. Op zondagaovond maakte ik wel tot twaolf uur muziek. Daansen kos ik toen nog nie. Stiekum vrouwvolk

11-11-1937, Carel trouwt met zijn Fien.

We speulden dan dikwijls kaart. Heure vaoder was trouwens ginne gemakkelijke. Hij zee altij det ie men te freet vond veur unne boer! Neie, neie, tegenhouwen dè kos ie nie. Seks veur ut huwelijk was er bij ons nie bij. Motten trouwen kwaam in dieën tijd trouwens toch ok veur. Ik ken un vrouwke die in dieën tijd drie kenders hai, van telkens unne aandere vent. Uiteindelijk is ze wel getrouwd.

Toen wij op elf november negentienzeuvenendertig getrouwd zen, zijn we op Loveren gaon wonen. Mar irst hebben we un bietje gefist in de boerderij van Bervoets. Maar 's aovonds mos ik al wir de koeien gaon melken. En nao ut melken te bed, ha, ha, ha! Efin, we zen ut allemaol goed deurgekomen. Zo gaot dè. Ons vrouw hee hullieën vaoder altij verzorgd, want hullie moeder was al vruug gesturven, toen ze feftig was. Men vrouw en ik hebben mee mekaor altij goed om gekunnen. Ik heb mee heur un goei leven gehad."

Werken

Eén jaar na zijn huwelijk ging Carel als boerenknecht werken bij Frits Josten aan de Ulicotenseweg. En eind 1945 begon hij bij de provincie Noord-Brabant. Daar onderhield hij samen met Chris Koks de provinciale weg Gilze - Baarle-Nassau en Baarle-Nassau - Ulvenhout.

"In de hete zomermaonden, kwam het veur dè we zaand over de pek moesten gooien omdat de pek van de zon ging smelten. Christje Koks was de grote baos. Christje was ginne gemakkelijke, mar ik heb altij goed mee hum

kunnen werken. Ok Harrie en Piet Koks werkten aon de weg. Ik ben daor gebleven tot 1952. Toen ben ik thuis gebleven en ben ik begonnen as kalvermester. Ok meste ik iedere keer zo'n vijfduzend kiepen vet. Ik hai un paor koeien en un paor verkens. In 1972, toen ik achtenvijftig was, kreeg ik mun irste hartinfarct. Dokter van Leuven hee toen mijn leven gered. Hij was héél rap hier. Ik kreeg un spuitje en wier naor ut ziekenhuis in Turnhout gebraocht. Daor heb ik drie weken gelegen. Toen ik thuis kwaam, heb ik wir moeten leren lopen. Ik kos nie mir gaon. Vanaf toen ben ik gestopt mee werken en wier ik afgekeurd."

Smokkelen

Toen hij nog heel jong was, stroopte Carel graag. Toen hij weer wat ouder was, zo tussen de jaren 1941 en 1950, zag hij wel iets in smokkelen. In de oorlog was tabak in Nederland op de bon. In België was echter volop tabak. Het bleek lucratief te zijn om die te smokkelen.

Carel: "Ik heb héél veul gesmokkeld. Mee de tabaksmokkel ben ik financiëel helemaol bekomen. In Bels wier veul tabak geteeld. De tabak zonder banderol wier mee waogens van Beers bij mijn thuis op de Tommel gebraocht. Meteen verstopte ik dan de tabak in de schuur in een zelf gegraoven gat. Van daor uit braocht ik elke dag de nodige tabak op de fiets naor Jan Kennis op de Kwaalburg in Alphen. Daor verstopte ik iedere keer zo'n 25 kilo in de schuur. En dan wier de tabak deur Jan de Jong mee perd en waogen naor Gils naor den Hooikèr gebraocht. Ik was wel wijs, ik liet aanderen rijen. Aon unne kilo wier wel honderd gulden verdiend. De commiezen hebben mij nooit getrappeerd. Af en toe gaaf ik ze un pakske tabak en dan laachten ze. Mijn vrouw ree trouwste elleken dag op de fiets mee tabak naor Tilburg. Dikwijls fietste Bertha Braspenning van Loveren mee heur mee. Die wilde ook wel un centje bijverdienen. Ze maokten de tabak dan wè nat, want dan kromp ie. En dan stopten ze dieën tabak, zo'n twee kilo, in unne baand rond der lijf en fietsten er mee naor Tilburg. Twee kilo, verdiensten 100 gulden per kilo. Da ging zo gèèf goed! Op unne dag han ze pakskes vloeikes bij toen ze wieren aongehouwen deur de commiezen. Ze mosten toen alles weggoaien in un bos vlakbij. Mar wè

deeën die vrouwen, ze stopten de veurraad vloeikes veurzichtig onder ut mos. Toen ze der eigen wir melden bij de commiezen, mochten ze verder rijden. Efkes laoter zijn ze van de fiets gesprongen en hebben ze der eigen verstoep. Toen de commiezen nao un uurke weg waren, hebben ze de vloeikes wir opgehaold en zijn ze deurgereeën naor Tilburg! Oh ja, veur ik het vergeet, koeien smokkelen heb ik ok nog zat gedaon!”

1934, Carel in militaire dienst.

Oorlogsjaren

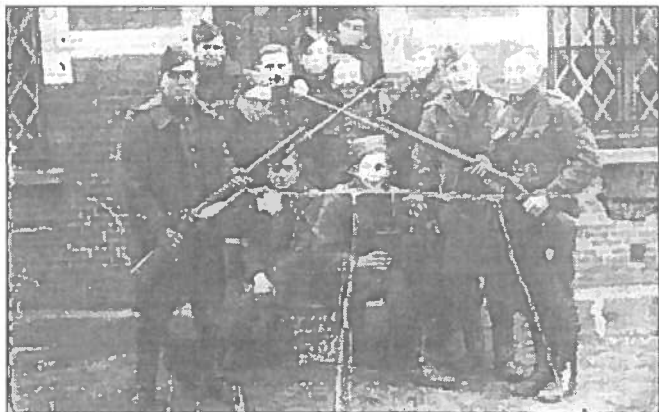
Wat pas geleden in het interview met Jan Kusters bleek, geldt ook voor Carel. De oorlogstijd komt nog heel vaak in zijn dromen terug. Het is alsof een film wordt afgedraaid als Carel er over vertelt. Alle gebeurtenissen staan hem nog helder voor de geest.

Carel steekt van wal en is niet meer af te remmen: "Ik ben negen maanden gemobiliseerd gewiest. Op den tienden maaï 1940 brak den oorlog uit. Ik zaat toen in de kazerne in Beerse. Ik weet nie hoe rap we al op de vlucht mossen veur de Duitsers. Zullie joegen ons op. De honderden vluchtende soldaoten lagen direct al uit mekaor. Tijdens onze vlucht zochten we naor eten. Bij unne

boer in Lichtervelde achter Gent, kos ik mee nog unnen soldaot in de schuur blijven slaopen. We kregen er wa te eten. Den irste den beste naacht kwamen SS-mannen bij dieën boer kijken of er nog Belze soldaten zaten.

Ze vonden ons en we mossen tegen de muur gaon staon. As unne haos ben ik toen in ut donker er tussen uit gepiept. Ze schoten de kogels vlak langs m'n oren af, god verdoeme! Ik sprong over de schrikdraod en trok m'n haand er aon open. Kek mar naor m'n litteken hier. Ik dook in ut koren. Daor ben ik putstil blijven liggen tot 's mergens toe. Toen hoorde ik die Duitsers mee der zwaore schoenen nog over de kaaienweg lopen. Die SS-mannen waren ut ergste. Van munnen maot heb ik nooit mir iets gehoord. Ik denk dèt ie dood is geschoten. Toen ut stil was, ben ik verder gelopen, tot ik in Gent uit kwaam. Daor wier ik krijgsgevangen genomen en wier ik mee unne groep van honderden soldaoten deur de Duitsers te voet begeleid naar Sint- Niklaas. Daor mochten we wè rusten. Nao unnen korte tijd weer opgestapt deur den voetgangerstunnel van Antwerpen naor Brasschaot. We wieren op den trein naar Essen gezet. In groepkes van zestig man wieren we in unne veewaogen op den trein gestopt. Het slot er op en ie begos te rijden. In Tilburg stopte den trein. In de Koeistraot wonde un zuster van men. Ik schreef rap un klein briefke waarop stond det ik naor Duitsland ging en gooide ut naor buiten. Ut briefke is gelukkig bij men zuster aongekomen.

Drie daogen en drie naachten zaten we in den trein. We kwamen terecht in Gorlitz, ver in Duitsland. We wieren mee honderden in un waai geplaat. Die was mee pin-draad afgemaakt. We sliepen er in de open lucht. Laoter kwaam er un grote tent. Ge wier slap van den honger. Degenen die omvielen, wieren weggedraogen. Afen toe aten we wè beschimmeld brood. We han ok alles motten afgeven van

1934, met zijn maten op de legerplaats.
Links op de foto met lang geweer is Carel.

waarde. Bang ben ik nie echt gewiest. We hebben daor zo'n zes weken gezeten en zen toen naor Breslo gebracht, zeuventig kilometer van de Poolse grens. We zaten unne halve dag in de trein. Daor zaten we in un kamp. Er wier gevraagd of er boeren onder ons waren om te gaon werken bij unne plaatselijke boer. Ik docht, ik goi dè doen. In ut durp zijn we mee vijftien man gaon werken. Omdat ik goed kos melken, mos ik ok de koeien melken. Die vrouw van den boer heb ik nog fietsen geleerd. In un café vlak bij dieën boer ging ik elke aovond slaopen. Ik hai negen maonden dezelfde kleren aon. Volop luis en zo. God verdoeme! Ge kent dè wel. Kleren wassen, ho mar. Omdat ik zo maoger was, kreeg ik extra te eten. Het was unne goeie boer. Was wel rijk. Hai zo bekaanst driehonderd hectaren grond. Ik kreeg lagergeld uitbetaold, maar dè was niks wèrd. Af en toe mocht ik iets naor huis schrijven. Mar er mocht op ut kaartje nie meer staon as: ik ben gezond. Ons Anna van de kruidenierswinkel hee men wel eens un paor hemmen opgestuurd. Ik heb vijf maonden bij dieën boer gezeten. Toen kos ik naor huis omdè wij unnen 'goeie' Koning han. Die was veur de Duitsers, begrijp te?

Den achtste januari 1945 kwamen we mee den trein aon in Antwerpen. Het was toen unne strenge winter. Het vror wel twintig graoden. In één van die beestenwaogens van den trein zen men voeten bevroren. Zéér doen! Ik ben naor Turnhout gesukkeld naor ut ziekenhuis. Er was gewoon un stuk vlees uitgevroren. Dokter Govaerts zee nog, daor zulde lang schoon mee zijn. Ik zeg, ik heb gin geld. Mar Govaerts zee, gift niks, ik doe da veur niks veur jouw.

Men vrouw was blij dè ze men weer zaag. En ikke natuurlijk ook. Langzamerhand heb ik den draod wir mee men vrouw opgepakt. In ut begin was ik nie bekwaom om te slaopen. Dromen, Godtomme! De kluts kwijt. Alles bij mekaor ben ik un half jaor thuis gewiest vanwege m'n bevroren voeten. Twee jaor laoter kwaam er nog tweehonderd gulden veur men aon bij de Amrobank in Baol. Opgestuurd deur dieën boer uit Duitsland.

End vijfenveertig ben ik begossen te werken bij de provincie Noord-Brabant. Aon den oorlog heb ik in ieder geval nog schone medailles overgehouden.

*Het is 2 mei 1945. De ouders van Carel vieren hun gouden bruiloft.
Staande links is Carel.*

Daor ben ik best zuinig op. Ik heb die gekregen naomens de Koning. Het zijn medailles wegens goed gedrag en een oorkonde als beloning voor de goede en getrouwe diensten jegens de Koning van België en het Vorstenhuis.”

Het dagelijkse leven

Nadat Carel zijn eerste hartinfarct in 1972 kreeg, volgden nog 15 opnamen in het ziekenhuis. Allemaal het gevolg van zijn hart. “In januari tweeduzendenvier laag ik er veur de zestiende keer. Ik ben gauw moei, mar ik vuul me goed. Ik slik ok de nodige tabletjes per dag. Autorijen doe ik ok nog altij. Ik ben niks bang. Ik doe alles mee den auto. Ok naor Turnhout rijen. In Bels is ginne termijn gebonden aon oe rijbewijs. Alle weken ben ik naor de mart in Baol gegaon. Dè doe ik nie mir, want munne maot is dood. Die ging altij mee men mee naor de mart. Dansen heb ik ok altij gère gedaon. Mee Jaon Jep en z’n vrouw gingen we op dansles in Lichtert. Ik kos alles. Een, twee, cha, cha, cha”, mompelt Carel. Hij geniet zichtbaar.

“Toen men vrouw un tijdje dood was, ben ik in Diessen gaon daansen. Ik kos zat vrouwen krijgen, want ik kos goed dansen. Daor heb ik Ans leren kennen. Toen ik heur gevraogen hai, liet ze nie mir los. Acht jaor kennen we elkaor nou. Ze wast en strijkt veur men. Ze is heel goed veur men. Op woensdag komt de werkvrouw. Daorum kan ik nou zelfstaandig blijven. In un bejaardenhuis zou ik vijftig of zestigduzend francs motten betaolen. Gaot er mar aon staon. Ans en ik kunnen het heel goed mee elkaor vènen.”

Carel is ook nog steeds een wielerliefhebber. Als het even kan volgt hij alle grote wielerwedstrijden op TV. “Toen onze Ad nog jong was fietste die ok. Hij was goed gezien as liefhebber. Ree dikwijls mee van veuren. Toen ie twintig was is ie gevallen en had ie zunne schouwer gebroken. Toen is ie helaas motten stoppen mee koersen.”

Speelde Carel vroeger op een antieke trekharmonica, al vele jaren speelt hij mondharmonica. “Mijne trekharmonica hebben ze weggehaold. Het kostte te veul geld om unne nieuwe te kopen. Iedere dag speul ik un paor deuntjes op munne mondharmonica. Ge krijgt daor unnen goeie asem van!” En Carel pakt zijn mondharmonica en speelt met fonkelende oogjes het mooie kerstliedje: De herdertjes lagen bij nachte. “Onze Frans was ok unne echte muzikaant. Hai ok les gehad. Ik speul alles uit menne kop. Ik heb nooit gin noten geleerd.”

Het bevalt Carel in Baol naar zijn zeggen prima. “Ik woon hier gère. Ken veul mensen. As ik kan kiezen, dan gaoi ik liever naor ut ziekenhuis dan naor ut bejaardenhuis. Laot men hier nog mar efkes zitten. Zeg, dieën prins Bernard, wanne kèrel hè! Hedde de Gazet gelezen? Misselijk hoeveel dochters dat ie nog meer hee. Hij hee un goei lèven gehad.”

Afscheid

Het is weer tijd geworden om afscheid te nemen. Met het zoeken naar oude foto's zijn we snel klaar. Die heeft Carel nauwelijks. Herinneringen aan zijn leven, waarop hij met grote tevedenheid terugziet, des te meer. Maar Carel wil nog meer. Hij wil nog graag de nodige jaartjes doorbrengen,

samen met Ans. Nou Carel, dat gunnen wij jou van Heemkundekring Amalia van Solms van harte toe.

Heel erg bedankt voor dit interview. Het gaat jullie goed!

De oorkonde en de medailles waarnaar Carel nog regelmatig kijkt. Gekregen als beloning voor goed gedrag en getrouwe diensten tijdens de oorlog.

Kwartierstaat van Karel Broos

Jan Broos (met dank aan oom Frans Broos)

In deze Van Wirskaante vind je een interview met Karel Broos. Voor hem heeft de Werkgroep Genealogie een kwartierstaat gemaakt. Dat was erg gemakkelijk, omdat Karel Broos (nonkel Chat) familie van mij is. Karel was namelijk een broer van mijn grootvader Jan. De kwartierstaat lag dus eigenlijk al klaar. Hieronder kan je een deel ervan bekijken. De gehele kwartierstaat is terug te vinden op de websites van Amalia www.amaliavansolms.org en die van de familie Broos: www.broos.ws

Generatie I

1. Karel Broos, geboren in Baarle-Nassau in 1914, gehuwd met Josephina Bervoets, geboren in 1914, overleden in 1994.

Generatie II

2. Joannes Franciscus Broos, geboren in Weelde op 24 februari 1871, overleden in Baarle-Nassau op 20 oktober 1947, trouwt in Baarle-Nassau op 2 mei 1895 met
3. Maria Catharina Verheijen, geboren in Alphen op 23 juni 1873, overleden in Baarle-Nassau op 3 november 1952.

Generatie III

4. Adrianus Broos, geboren in Merksplas op 3 september 1834, landbouwer, overleden in Baarle-Nassau op 18 september 1895, trouwt in Weelde op 15 mei 1861 met
5. Melania Mallants, geboren in Begijnendijk op 5 augustus 1838, landbouwster, overleden in Baarle-Nassau op 10 juni 1897.
6. Adriaan Verheijen, geboren in Baarle-Nassau op 14 maart 1830, overleden in Alphen en Riel op 12 juni 1916, trouwt in Baarle-Nassau op 3 april 1869 met

7. Adriana Maria van Sas, geboren in Baarle-Nassau op 26 april 1838, overleden in Alphen en Riel op 21 maart 1912.

Generatie IV

8. Joannes Broos, geboren in Turnhout op 12 mei 1793, landbouwer, overleden in Merksplas op 4 september 1853, trouwt in Merksplas op 11 januari 1814 met
9. Anna Maria Mathé, geboren in Beerse op 12 januari 1796, landbouwster, overleden in Merksplas op 1 november 1855.
10. Petrus Jacobus Mallants, geboren in Balen op 16 december 1780, gedoopt in Balen op 16 december 1780, landbouwer, overleden in Weelde op 26 juni 1861, relatie met
11. Anna Maria Craenen, geboren in Aarschot, overleden in Weelde op 1 april 1873.
12. Pieter Verheijen, geboren in Baarle-Nassau op 6 september 1780, landbouwer, overleden in Baarle-Nassau op 5 oktober 1852, trouwt in Baarle-Nassau op 17 augustus 1817 met
13. Henrica van Bedaf, geboren in Baarle-Nassau op 4 november 1796, overleden in Baarle-Nassau op 26 mei 1837.
14. Hubertus van Sas, geboren in Baarle-Nassau op 3 oktober 1799, overleden in Alphen en Riel op 25 september 1878, trouwt in Baarle-Hertog op 12 juni 1826 met
15. Petronella Swolfs, geboren in Baarle-Nassau op 2 september 1794, overleden in Baarle-Nassau op 29 mei 1865.

Generatie V

16. Petrus Broos, geboren in Turnhout op 21 juli 1751, gedoopt in Turnhout op 21 juli 1751, overleden in Turnhout op 5 november 1827, trouwt op 12 april 1774 met
17. Anna Maria v.d. Vliet, geboren in Turnhout op 9 juli 1755, gedoopt in Turnhout op 9 juli 1755, overleden in Turnhout op 24 december 1805.
18. Martinus Mathé, geboren in Merksplas op 21 juni 1765, overleden in Merksplas op 18 juni 1826, trouwt in Beerse op 20 juli 1790 met
19. Maria Catharina Lauwers, geboren in Beerse op 30 april 1766.
20. Petrus Mallans, overleden in Balen, trouwt in Balen op 11 september 1775 met
21. Anna Lucia Grobben, gedoopt in Balen op 23 juni 1754, overleden in Balen.
22. Guilielmus Craenen, geboren in Aarschot circa 1748, overleden in Weelde, trouwt in Aarschot voor 1781 met
23. Maria Elisabeth Torfs, geboren in Aarschot in 1751.
24. Hendrik Verheijen, geboren in Baarle-Nassau op 3 september 1735, overleden in Baarle-Nassau op 31 mei 1817, trouwt circa 1778 met
25. Catharina van Gerven, geboren in Hoge Mierde circa 1746, overleden in Baarle-Nassau op 18 februari 1816.
26. Cornelis Hendrik van Bedaf, geboren in Chaam op 26 oktober 1755, overleden in Baarle-Nassau op 12 januari 1832, trouwt in Baarle-Nassau op 11 januari 1796 met
27. Jacoba Jacobs, geboren in Baarle-Nassau op 13 november 1772, overleden in Baarle-Nassau op 20 december 1835.

28. Remigius van 't Sas, geboren in Baarle-Hertog op 30 januari 1763, overleden in Baarle-Hertog op 27 januari 1809, trouwt in Poppel op 15 september 1788 met
29. Adriana Maria van Tulder, overleden in Baarle-Hertog op 10 februari 1803.
30. Adriaan Swolfs, geboren in Baarle-Nassau op 17 november 1752, overleden in Baarle-Nassau op 21 april 1796, trouwt in Baarle-Nassau op 19 september 1785 met
31. Catharina Govaerts, geboren in Meerle, overleden in Meer op 19 januari 1820.

Naar aanleiding van het interview met Jos Dufraing (Van Wirskaante 2004 nr.4) heeft de werkgroep genealogie ook van hem een kwartierstaat samengesteld, met dank aan Danny Matthé. Deze kwartierstaat is eveneens terug te vinden op onze website www.amaliavansolms.org.

De heemkundekringen tussen Tilburg en Turnhout
organiseren op zondag 20 maart 2005 hun

vierde Genealogische dag

voor beginnende en gevorderde stamboomonderzoekers.

Gemeentezaal, Eelstraat 2 in Ravels-Eel (vlakbij de kerk)
van 10 tot 17u.; de toegang is gratis.

Onze Jan als onderduiker in de oorlog

Mevr. Van de Put-Verschueren

In de oorlog moesten alle mannen van achttien jaar en ouder naar Duitsland om te werken voor de Duitsers. Veel jonge mannen moesten wel gaan, omdat ze anders niet te eten hadden. Alles was op de bon wat eetbaar was. Onder de boerenmensen doken veel jongens onder. Zo noemden ze dat als ze voor de Duitsers verborgen wilden blijven.

Ook onze Jan deed dat. Hij zat meer als een jaar lang in de bossen bij Jantje Baijens en Fien Clemens. Jantje werkte als hovenier om de bossen en dreven te onderhouden bij Mijnheer Brouwers. Die was toen eigenaar van al die bossen en het kasteeltje op de Kievit. Dat huis is nu helemaal verbouwd, maar het staat nog wel op dezelfde plaats. Onze Jan wist wanneer hij naar huis kon komen. Als het veilig was, hing ons moeder een rode zakdoek aan de wasdraad.

De Duitsers kwamen regelmatig zoeken naar jonge mannen. Ook 's nachts gebeurde dat. Ferdinandje, een Duitse officier waar iedereen schrik van had, heeft op zeker moment onze Jan opgepakt. Dat kwam zo. Onze Jan ging eens met een paar andere jonge mensen een pintje drinken ergens in een café. Daar heeft dat gemene Ferdinandje hem meegenomen. Mijn broer Floor vertelde laatst nog dat onze Jan zijn broek moest los doen en laten zakken, zodat hij niet kon gaan lopen. Dat soort streken had dat smerig Ferdinandje! Jan moest mee naar waar de Duitsers verbleven. Ik weet het niet meer precies, maar ik denk dat het was waar nu die sportwinkel is, schuin tegenover de Belgische pastorie en de school. Daar heeft hij een paar dagen vast gezeten. Toen moest hij eerst naar Tilburg en van daar zou hij verder gaan richting Duitsland. Maar in Tilburg waren de grote bazen er niet. Zo moest onze Jan maar weer terug naar Baarle.

De buschauffeur wist dat onze Jan opgepakt was. Samen met de andere mensen in de bus heeft hij er voor gezorgd dat onze Jan, eenmaal terug op de Singel, kon gaan vluchten. De chauffeur draaide zijn bus zo, dat die met

de achterkant vlak bij dat kleine straatje tussen het Belgahuis en waar toen Piet Jacobs woonde terecht kwam. Onze Jan zat achter in de bus, niet ver van de nooduitgang. De twee Duitsers die bij hem waren, zaten op het laatst helemaal van voren. De mensen hebben er voor gezorgd dat die soldaten niet snel de bus uit konden komen. Zo kreeg onze Jan genoeg tijd om door dat straatje weg te kunnen vluchten. Hij is toen bij Jan Moeskops in de werkplaats binnen gegaan. Moeskops was een timmerman. Toon Moeskops en Fons Jansen, die daar aan het werk waren, hebben hem tussen het hout op de zolder verstopt.

Dezelfde avond is iemand van Moeskops bij ons thuis komen zeggen waar onze Jan was. Volgens mijn broer Leon is Jan een dag en een nacht bij Moeskops gebleven. Toen hebben ze hem naar Gert Mertens gebracht op de Reth. Die boerde toen daar, waar nu dat hele grote nieuwe huis staat. Boer Mertens wist waar je een vals Ausweis kon bemachtigen. Wim, zijn eigen zoon was ook onderduiker. Onze Jan is daar een tijdje gebleven. Ze durfden geen van tweeën in huis te slapen. Daarom zochten ze regelmatig andere slaappleatsen. Ze waren vooral bang van “den Bink”. Die was even oud als Jan en Wim. Deze Bink was bij de SS en trok veel op met dat Ferdinandje. Eigenlijk heette hij Verheyen.

Van Gert Mertens uit hebben twee marechaussees onze Jan op een avond naar Riel gebracht, naar een nicht van ons. Die boerde daar en was getrouwd met Tinus Schellekens. Dina Steyaert, ook een nicht van ons, heeft onze Jan vergezeld. Ze moesten zagezegd doorgaan voor een jong stel. Een van die marechaussees is later doodgeschoten, samen met Miet Pauw. Daar in Riel is onze Jan gebleven tot drie weken voor de bevrijding.

Dat Ferdinandje was zo’n brutale vent, dat hij later bij ons thuis nog eens om melk kwam vragen! Maar die kreeg hij niet van ons moeder. Hij heeft ook nog verschillende keren, ook ’s nachts huiszoekingen laten doen. Dan

dreigden ze onze pa mee te zullen nemen als we niet wilden vertellen waar onze Jan te vinden was. Ons moeder was niet bang! Ze zei: "Gullie hebt onze Jan meegenomen, dus gullie hoort te weten waar hij is!" En dan kon ze heel kwaad worden. Ze was echt niet bang van die Duitsers.

Naschrift van de redactie.

Op het vorige verhaal van Mevr. v.d. Put uit Castelré, over de Pool die via de Familie Verschueren op de Kievit bevrijd werd, ontvingen wij een reactie. De briefschrijver had graag wat meer onderzoek, dus wat meer gegevens over deze soldaat willen zien. Helaas was daar toen geen tijd voor. Wij wilden dat verhaal graag rond "60 Jaar Bevrijding" publiceren, maar kregen het pas kort daarvoor in handen.

Wij hebben het voornemen om contact te zoeken met Julian Rostek, de veteraan. Zo hopen we uit de eerste hand meer gegevens te verkrijgen. Als dat lukt, dan komen we er op terug.

Aan prins Willem-Alexander en Prinses Máxima stuurden wij een brief waarin wij hen feliciteerden met de 1e verjaardag van hun dochter Catharina-Amalia. Wij ontvingen een bedankje met de volgende tekst:

HUNNE KONINKLIJKE HOOGHEDEN DE PRINS VAN ORANJE EN PRINSES MÁXIMA DER NEDERLANDEN ZEGGEN U HEEL GRAAG HEEL HARTELIJK DANK VOOR DE VRIENDELIJKE GELUKWENSEN DIE ZIJ TER GELEGENHEID VAN DE VERJAARDAG VAN HUN DOCHTER CATHARINA-AMALIA VAN U MOCHTEN ONTVANGEN.

Den Oorlog Verklaard (2)

Kroniek van Baarle in de Eerste Wereldoorlog

Herman Janssen

Aan de succesvolle tentoonstelling “Den Oorlog Verklaard” ging heel wat opzoekwerk vooraf. Het gemeentearchief van Baarle-Hertog werd grondig doorzocht en met behulp van Jan Huijbrechts kon een gedetailleerde kroniek worden samengesteld. Het betreft het chronologisch verloop van de Eerste Wereldoorlog met betrekking tot de Baarlese gemeenschap. Deze kroniek zal in verscheidene afleveringen in Van Wirskaante worden gepubliceerd. Dit nummer behandelt de periode van 29 juli tot 3 november 1914; vanaf de oorlogsverklaring tot aan de bezetting van Zondereigen...

29 juli 1914

“De Oorlog is verklaard. De mobilisatie van de Nederlandse militairen is gereed. Nederland houdt zich neutraal. Honderdvierenvijftig lichten zijn opgeroepen, gezamenlijk ongeveer 2.500.000 miliciens en landweer. Voor Tilburg zal dit cijfer 25.000 bedragen.” (Tilburgse Courant)

vanaf 1 augustus 1914

In Baarle-Hertog werden in de tweede helft van 1914 geen huwelijken meer gesloten, omwille van de onzekere toekomst en bij gebrek aan huwbare jongens. (Gemeentearchief Baarle-Hertog, Burgerlijke Stand)

1 augustus 1914

“De grote angst onder de Tilburgse bevolking, werd hedenmiddag half twee onheilspellend tot uitdrukking gebracht. De regering heeft de algemene mobilisatie afgekondigd. Op alle openbare gebouwen werden de publicaties voor alle miliciens en landweerbaarheidsmannen aangeplakt. De klokken begonnen te luiden. In minder dan geen tijd zagen de straten zwart van het volk. Overal werden de oorlogskansen druk besproken. De miliciens

maakten zich gereed om te vertrekken, een droevig afscheid. Voor hoelang?" (Tilburgse Courant)

Burgemeester Henricus A.J. van Gilse

Baarle-Hertog. Daarna was Slockers brancardier in het Belgisch leger. Na de oorlog werd hij secretaris van de plaatselijke 'Vlaamsche Oud-Strijdersbond 1914-1918'.

4 augustus 1914

"Wij hebben de eer U te doen kennen dat tengevolge van de mobilisatie des legers de gemeenteschool van Zondereygen gesloten is. Van heden af sluiten we ook tijdelijk de jongensschool in het centrum." (Gemeentearchief Baarle-Hertog; burgemeester aan inspecteur Lager Onderwijs in Turnhout, 2.073.564 Register van Briefwisseling)

2 augustus 1914

"De mobilisatie van het Belgisch leger is bevolen. De stormklok luidt. Het nationale vaandel wordt gehesen op de openbare gebouwen: gemeentehuis, kerktorens en scholen. Alle militairen met verlof begeven zich langs de snelste weg naar de dépôts..." (Gemeentearchief Baarle-Hertog; burgemeester van Gilse, nota "Baarle-Hertog", p.1)

2 augustus 1914

Jozef Slockers, geboren in Baarle-Hertog op 7 januari 1894, behaalde zijn onderwijsdiploma op 1 augustus 1914. Van 2 augustus 1914 tot 5 januari 1915 gaf hij les in

4 augustus 1914

De burgemeester van Baarle-Hertog ontving een ‘draadbericht’: “België in staat van oorlog met Duitsland. Beschouw overschrijding van de landsgrens door Franse of Engelse militairen niet als een vijandelijke daad. Bereid uw ondergeschikten voor.” (Gemeentearchief Baarle-Hertog; burgemeester van Gilse, nota “Baarle-Hertog”, p.1)

6 augustus 1914

Louis Van Den Heuvel van het Geheul in Zondereigen sneuvelde als eerste soldaat van het kanton Hoogstraten. Louis werd geboren in Loenhout op 16 mei 1893. Op 13 juli 1913 werd hij opgeroepen in het leger. Bij de algemene mobilisatie van 1914 was Louis thuis om te helpen bij de oogst. Hij had met ingang van 20 juli 1914 een maand verlof gekregen, maar op 29 juli moest hij vervroegd terugkeren. Op 1 augustus 1914 vervoegde Louis zijn eenheid, het 11de linie-regiment, in de kazerne van Hasselt. Per spoor belandde het regiment, dat tot de vermaarde 3de Legerdivisie (‘de IJzeren Divisie’) behoorde, te

Louis Van den Heuvel overleefde de Duitse inval niet

Bellaire: in de fortengordel van Luik. Het 11de linieregiment onder leiding van kolonel Karel Dusart kwam als één van de eerste Belgische eenheden in contact met de Duitsers. Van Den Heuvels bataljon werd in de nacht van 5 op 6 augustus in zijn bivak op het kerkhof van Rhees verrast door doorgebroken troepen van de Duitse 34ste brigade. In de pikdonkere nacht kwam het tot een verschrikkelijk gevecht, vaak lijf aan lijf, dat maar liefst drie uur duurde. Kolonel Dusart sneuvelde aan het hoofd van zijn troepen, terwijl Van Den Heuvels bataljonscommandant, majoor Frère, zwaargewond

werd geëvacueerd. De uiteengerukte en gehavende compagnies werden door de overlevende officieren in twee groepen verzameld. Eén werd naar het stadscentrum van Luik gestuurd, terwijl de groep met Louis Van Den Heuvel Herstal als bestemming kreeg. Onderweg werd het restant van zijn compagnie echter opgeëist door kapitein Grossmann van het 32ste linieregiment. Onder diens leiding nam de Zondereigense ‘zandstuiver’ deel aan een felle tegenaanval op hetzelfde kerkhof dat de soldaten een paar uur daarvoor in verwarde omstandigheden hadden prijsgegeven. Ze slaagden erin om hun oude posities te heroveren. Meer nog, ze maakten bij deze actie 239 krijgsgevangenen, waaronder vijf officieren. Vrijwel onmiddellijk na dit gevecht kwam Van Den Heuvel, met een paar makkers uit zijn peloton in een geïmproviseerde loopgraaf voor Herstal terecht. Hier werd hij een uur later dodelijk getroffen. Lodewijk Van Den Heuvel was die nacht één van de 41 gesneuvelden van het 11de linieregiment. Maar liefst 437 manschappen uit diezelfde eenheid werden gewond of vermist... Als beloning voor de kranige houding kreeg het 11de linieregiment de eer de naam ‘Luik’ op haar vaandel te vermelden. Een merkwaardig detail is dat Van Den Heuvels stoffelijke resten werden bijgezet op het militaire erepark op het kerkhof van Rhees, hetzelfde kerkhof waar hij zijn vuurdoop kreeg. (e-mail van Jan Huybrechts)

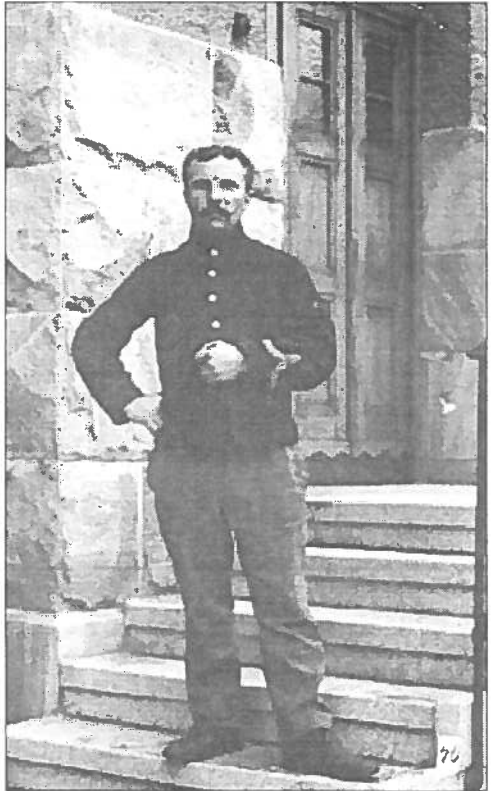
Begin augustus 1914

“Vluchtelingen van Aarschot kwamen hier door. Op een paar uur tijd aten ze Zondereigen leeg.” (meester Frans Willebrords in een schrijfboek voor de schoolles milieustudie, archief WG Zondereigen)

Begin augustus 1914

Jef Willebrords (Zondereigen) behoorde vermoedelijk tot het 12de linieregiment. Begin augustus 1914 werd hij krijgsgevangen genomen bij Luik. Jef had een kogel in de knie gekregen en werd geïnterneerd in Alten-Grabow, Duitsland. Hij kreeg typhus en was er vreselijk ziek van. Er was nauwelijks contact met het thuisfront. Het Kriegsgefangenenlager Alten-Grabow lag op de grens van Saksen-Anhalt en Brandenburg, in de buurt van het plaatsje Dörmetz (35 km ten oosten van Maagdenburg). In Alten-

Grabow zaten gevangenen van zowat elk leger dat tijdens de Eerste Wereldoorlog aan de geallieerde kant vocht. Momenteel is het een oefen- en schietterrein voor de Bundeswehr. Jef was nog niet zo lang getrouwd toen de oorlog uitbrak. Zijn vrouw, Jowke Schoofs, was zwanger en stond er alleen voor toen op 14 november 1914 hun eerste kindje werd geboren. (e-mail Jan Huijbrechts) Ook Gust Matthé van de Heikant werd door de Duitsers krijgsgevangen genomen (mondelinge mededeling Jos Matthé).

Jef Willebrords in het krijgsgevangenenkamp van Alten-Grabow

8 augustus 1914

“Uw kaart deed ons groot genoeg. Nu weten we weer dat ge toch nog altijd gezond zijt. Onze gedachten zijn gedurig bij u en onze Karel. Wij bidden maar veel voor u beiden opdat ge weer gezond moogt terugkeren, meer kunnen we niet doen. Hier helpen we elkander zo goed we kunnen.” (Adriaan en Trees Huybrechts van het Lipseinde in Zondereigen aan hun broer Cornelis Huybrechts, soldaat 6de linieregiment fortresse, 2de Divisie 4de bataljon, 1ste compagnie, Kapellen)

8 augustus 1914

“De Tilburgse Kermis is dit jaar wegens oorlogsgevaar afgelast.” (Tilburgse Courant)

12 augustus 1914

“Wij hebben de eer te kennen te geven dat onze gemeente thans volgende hulpmiddelen zou kunnen leveren: 75 paarden, 2 automobielen waarvan één in reparatie in Nederland, 220 rijwielen, een motocyclette en 34 trekhonden.” (Gemeentearchief Baarle-Hertog; burgemeester aan de bevelhebber der provincie Antwerpen, 2.073.564 Register van Briefwisseling)

13 augustus 1914

“Streng vermaning aan de bevolking: ingeval vreemde troepen in de gemeente zouden komen, is het aan de bewoners streng verboden te schieten, bedreigingen of scheldwoorden uit te spreken, daar zulks de wraak der indringende troepen op ons zoude trekken. Niemand mag schieten tenzij het leger. De burgemeester, H. van Gilse.” (affiche in het bezit van dhr. A. Haagen)

13 augustus 1914

Alle betogingen die tot doel hebben vriend- of vijandschap tegenover een land te tonen, werden verboden. Bij aanplakking, afkondiging en aflezing werden de inwoners op de hoogte gebracht van de maxima prijzen voor bepaalde eetwaren, o.a. bloem, keukenzout en gewone rijst. Die prijzen werden vastgesteld door de arrondissementscommissaris, de procureur, het schepencollege en drie groothandelaars uit Turnhout. Ook de gouverneur van Antwerpen vaardigde een besluit uit over de verkoopprijzen van eetwaren en steenkolen. De burgemeester liet de wegwijzers op de wegen verdwijnen. (Gemeentearchief Baarle-Hertog; burgemeester van Gilse, nota “Baarle-Hertog”, p.1)

15 augustus 1914

De burgemeester vroeg aan de arrondissementscommissaris in Turnhout stukken voor de miliciens die vrijstelling of ontslaging vroegen op grond van de vermogenstoestand van de familie. Het betrof Alphons Jan Jozef Segers, Petrus Jules Jansen, Gerard Adriaan Moreau en Jozef Lodewijk

Slockers. (Gemeentearchief Baarle-Hertog; 2.073.564 Register van Briefwisseling)

18 augustus 1914

“Betreft weekbladencensuur. Aan den Heer Arrondissementscommissaris. Uw schrijven van 15 dezer maand is besteld aan mr. De Jong-Baumers, uitgever van het weekblad ‘Baerl’s nieuws- en advertentieblad’, wonende te Baarle-Nassau. Het blad verschijnt wekelijks en wel des zaterdags.” (Gemeentearchief Baarle-Hertog; 2.073.564 Register van Briefwisseling)

18 augustus 1914

“De eerste Belgische vluchtelingen zijn in Tilburg gearriveerd.” (Tilburgse Courant) Ook in Baarle waren intussen de eerste Belgen aangekomen die op de vlucht waren geslagen voor het oorlogsgeweld. Ze zouden door vele duizenden lotgenoten worden gevolgd.

26 augustus 1914

Nederland richtte een permanente grensbewaking in. Zo werden er ondermeer een 80-tal infanteristen gelegerd in Castelré. Vanaf de eerste oorlogsdreiging was er vanuit Chaam al gepatrouilleerd door een cavalerie sectie van het garnizoen van Breda. Deze ‘blauwe huzaren’ waren echter na enkele dagen vervangen door de ‘rode huzaren’ uit Amersfoort en nog later door wielrijders. Op het einde van de maand kwamen dan infanteristen de rijksgrens bewaken. (onuitgegeven kroniek van Jan Huijbrechts)

Grensbewaking door wielrijders aan de spoorwegovergang in de Pastoor de Katerstraat. In het pas opgerichte hoge kloostergebouw waren militairen ingekwartierd.

27 augustus 1914

De burgemeester schreef veertien verblijfsvergunningen uit voor gevluchte Duitse kloosterlingen uit Leuven en Luik. (Gemeentearchief Baarle-Hertog; 2.073.564 Register van Briefwisseling)

2 september 1914

“De burgemeester van Baarle-Hertog acht het dringend noodig alle vuurwapens met bijbehorende munitie, die in het bezit zijn van niet-militaire inwoners van Baarle-Hertog, onmiddellijk te doen inleveren ten Gemeentehuize van Baarle-Hertog, behoorlijk verpakt en van een adreskaartjen voorzien. Zoodra de tijdsomstandigheden het weder gedoogen, kunnen de eigendommen weder in ontvangst genomen worden.” (Gemeentearchief Baarle-Hertog; burgemeester van Gilse, vergaderingen van het schepencollege, 1914)

5 september 1914

De burgemeester stuurde elf geweren met bajonetten naar de bevelhebber van de gendarmerie in Weelde, evenals het geweer van tolbeambte Peeters. (Gemeentearchief Baarle-Hertog; 2.073.564 Register van Briefwisseling) Vanuit Weelde werden ze doorgezonden naar het centraal arsenaal in Antwerpen. (Gemeentearchief Baarle-Hertog; burgemeester van Gilse, nota “Baarle-Hertog”, p.1)

6 september 1914

Weekbladencensuur door de Belgische militaire overheid. Twee exemplaren van Baarle's weekblad werden verzonden, één naar de arrondissements-commissaris in Turnhout en één naar generaal majoor Gobeaux te Antwerpen. (Gemeentearchief Baarle-Hertog; 2.073.564 Register van Briefwisseling)

8 september 1914

De uit Zondereigen afkomstige Louis Mertens vervoegde op 8 september 1914 als brancardier het veldleger, waar hij zich verdienstelijk maakte in een ambulance tijdens de IJzerslag (16 tot 31 oktober 1914).

September 1914

Soldaat Gust Remeysen (°Merksplas 12 januari 1893, +Herentals 22 augustus 1985) werd tweemaal gekwetst, éénmaal aan de arm en éénmaal aan de schouder (waarschijnlijk in de omgeving van Schaffen bij Diest). Eén kwetsuur werd veroorzaakt door het vuur van de eigen troepen. Gust werd verzorgd in Antwerpen, in een hospitaal in de buurt van het Falconplein (bewaard gebleven schriftelijke mededeling van zijn echtgenote). Een stuk van een shrapnel is altijd in zijn arm blijven zitten. (mondelinge mededeling Marc Remeysen) Gust woonde op Strikken, nu Strikkeweg 20. Moeder Remeysen stierf kort na zijn geboorte aan een fleuris. Haar nicht, Louise Van Beek-Segers (een zus van pater Ladislas) hielp de kinderen op Strikken grootbrengen. Fien, een zus van Gust, was gehuwd met Karel Lauwerysen, ook een soldaat uit de Eerste Wereldoorlog. Gust was zeven jaar lang soldaat. Eerst vervulde hij twee jaar zijn dienstplicht, daarna volgden de oorlogsjaren. Na de val van Antwerpen op 10 oktober 1914 mocht Gust thuis op krachten komen, waarna hij via Tilburg, Engeland en Frankrijk naar het IJzerfront trok. Later verbleef hij ook in Frankrijk in een hospitaal (mondelinge mededeling François Remeysen) en zou daar o.a. verzorgd zijn door Koningin Elisabeth, die als een moeder was voor haar soldaten (mondelinge mededeling Josée Remeysen).

August Remeysen

Minstens éénmaal kwam hij tijdens de oorlog via Engeland en Nederland naar huis. Hij passeerde dan de draad en leerde bij de familie Van Beek op Ginhoven zijn latere vrouw kennen. Naar het einde van de oorlog zou Gust een jaar lang als ordonnans bij een zekere kapitein of kolonel Jaspers in Parijs hebben verbleven. (mondelinge mededeling Josée Remeysen) Na de oorlog wou Gust niet meer herinnerd worden aan zijn frontervaringen. Hij

vertelde er nooit over en ging niet naar bijeenkomsten van oud-strijders. Zelfs een oorlogsfilm op tv werd meteen afgezet. (mondelijke mededeling Oda Remeysen)

10 september 1914

“Ingevolge verzoek breng ik ter kennis dat in onze gemeente een zestigtal Belgische vluchtelingen zijn toegekomen waaronder ook lieden van Aerschot-Ramsel en omstreken, Leuven, Mechelen, enzovoort. Die mensen uit Aerschot hebben hunne woonplaats verlaten vóór dat de vijand daar toekwam. Zij kunnen dus niet als getuige worden aangemeld van de schrikkelijke gruwelen in Aerschot gepleegd. De Heeren Hector Hant (ingenieur) en Edmond Honorez (handelsbediende), beiden uit Leuven en alhier verblijvend, hadden van de Duitse barbaarsheid te verduren. (Gemeentearchief Baarle-Hertog; burgemeester aan arrondissements-commissaris in Turnhout, 2.073.564 Register van Briefwisseling)

Ingekwartierde Nederlandse militairen aan de Eikelenbosch.

13 september 1914

In Baarle-Hertog werden de wapens ingezameld op bevel van de burgemeester. Maar liefst vier goedgevulde kisten werden door de gemeentesecretaris in de rijkswachtkazerne van Weelde afgeleverd. (onuitgegeven kroniek van Jan Huijbrechts) Het betrof: een pakje munitie, een kist jachtgeweren, een kist geweren van het pompierkorps Baarle-Hertog, een kist geweren van het pompierkorps Zondereigen en een kist geweren van burgemeester H. van Gilse. (Gemeentearchief Baarle-Hertog; 2.073.564 Register van Briefwisseling)

14 september 1914

“... dat mijne landbouwers ruim twintig vette kalveren ter beschikking stellen van het leger. Er staat nog te koop: veertien stieren en vierenveertig koeien.” (Gemeentearchief Baarle-Hertog; burgemeester aan de intendant van het Belgisch leger, 2.073.564 Register van Briefwisseling)

September 1914

Alle zusters Franciscanessen uit Herentals verbleven in het klooster van Baarle-Hertog. Dat was wekenlang hun toevluchtsoord, tot ze in kleine groepjes zouden weerkeren. (Bijdragen tot de geschiedenis van Baarle, rector Van den Broek)

17 september 1914

Geboorte van Maria Regina Theresia Van Dyck, dochter van de vluchtelingen Leonardus Van Dyck (postbediende uit Pulle) en zijn vrouw Melanie Hoefkens. (Gemeentearchief Baarle-Hertog; 2.073.564 Register van Briefwisseling)

25 september 1914

“Het college van Burgemeester en Schepenen van Baarle-Hertog maakt bekend dat de oktoberkermis niet plaats heeft en dientengevolge alle feestelijkheden streng verboden zijn. Tevens wordt herinnerd aan herbergiers dat het verbod aangaande het verkoopen van sterke dranken aan militairen nauwkeurig moet nageleefd worden en de herbergen des avonds te 9 uren

moeten gesloten zijn. (Gemeentearchief Baarle-Hertog; vergaderingen van het schepencollege, 1914)

25 september 1914

In Baarle-Hertog overleed de eerste vluchteling in onze regio. In een woning aan de Molenstraat waar de familie tijdelijk onderdak genoot (A83, woonhuis van schildersbaas Willem Ambroos Van Hecke en winkelierster Maria Catharina Van Hal), stierf de 67-jarige Anna Maria Bartholomeus uit Vorselaar. Het overlijden werd op het gemeentehuis aangegeven door haar 70-jarige echtgenoot Stanislas Van Roey en haar zoon Ernest Jozef van Roey, vicaris-generaal te Mechelen en later kardinaal. De familie Van Roeij had na de beschieting van het bisschoppelijk paleis het zekere voor het onzekere genomen en was naar de relatieve veiligheid van het neutrale Nederland gevlucht. Onderweg echter strandde E.H. Van Roey in Baarle, waar zijn moeder aan een hartstilstand bezweek. (onuitgegeven kroniek van Jan Huijbrechts) Er werd hem een vrijgeleidebrief voor het lijk overhandigd zodat zijn moeder in Vorselaar kon worden begraven. (Gemeentearchief Baarle-Hertog; 2.073.564 Register van Briefwisseling)

29 september 1914

Het treinverkeer naar Turnhout was onderbroken. Er konden geen lege zakken worden verzonden naar “Moulins Merxem” en burgemeester Van Gilse vroeg aan de gouverneur om de bestelde bloem en zemelen voor alle zekerheid nog niet te verzenden. (Gemeentearchief Baarle-Hertog; 2.073.564 Register van Briefwisseling)

30 september 1914

In Tisselt stierf ‘op het veld van eer’ Arthur Achille Roosendans, soldaat 2de klas. Hij sneuvelde bij een offensieve actie vanuit de vesting Antwerpen en werd oorspronkelijk begraven in een veldgraf op 800 meter ten noordoosten van de dorpskom van Tisselt. Roosendans behoorde tot de militieklas van 1909 en was soldaat in het 1ste bataljon, 1ste compagnie van het 11de linieregiment. Op 10 augustus 1912 was hij gehuwd met de Zondereigense Amalia Verhoeven en het jonge koppel woonde in de

omgeving van Brussel. Arthur en Amelie hadden één zoon, Robert. (e-mail Jan Huijbrechts)

1 oktober 1914

Dag en nacht trok een eindeloze stoet haveloze vluchtelingen door de Noorderkempen, richting Nederland. Alleen al in de provincie Noord-Brabant zouden er in die dagen 410.000 Belgen ondergebracht worden in 176 gemeenten. Een bijzondere pleisterplaats bleek de dubbelgemeente Baarle-Hertog-Nassau te zijn. Op een bepaald ogenblik verbleven er niet minder dan 24.000 vluchtelingen op Baarles grondgebied. (onuitgegeven kroniek van Jan Huijbrechts)

5 oktober 1914

In Baarle-Hertog beviel Maria Rosalia Pelgroms van een stevige zoon, Albertus Berghmans. Het gezin was op initiatief van vader Jozef Berghmans, een wagenmaker uit Westerlo, meegevlucht met een dorpsgenoot, bakker Edward Thijs. Deze groep had onderdak gekregen bij een collega van Thijs, bakker Gerard Gulickx. (onuitgegeven kroniek van Jan Huijbrechts)

10 oktober 1914

De belegering en de val van Antwerpen ging ook in Baarle niet onopgemerkt voorbij. Honderdduizenden burgers sloegen op de vlucht. In deze chaos werd een aanzienlijk gedeelte van het Belgisch leger door de Duitsers ingesloten nabij de grens met Zeeuws-Vlaanderen. Een aantal Belgische militairen stak de grens over om het Duitse krijgsgevangenschap te ontlopen. Zij werden in Nederland opgepakt en geïnterneerd in kampen. Onder hen bevond

Cornelis Huybrechts van het Bergske, Lipseinde

zich een viertal jongens uit Zondereigen: Cornelis en Karel Huybrechts, Gust Nooyens en Karel Lauwerysen.

- *Cornelis Huybrechts* (°Merksplas 10 mei 1885) woonde op 't Bergske. Nellis was soldaat milicien bij het 6de linieregiment (4/1) en daar tewerkgesteld als ordonnans. Omdat Nederland zich neutraal opstelde in de strijd en niet toestond dat vreemde troepen het grondgebied betraden, kwam Nellis in het kamp van Harderwijk terecht. In barak 24 wachtte hij ongeduldig op het einde van de oorlog. (brieven in het archief van werkgroep Zondereigen)
- Zijn broer *Karel Huybrechts* was Belg, maar woonde op Nederlands grondgebied (Ghil). Hij werd gemobiliseerd en gaf gevolg aan de oproep omdat hij vlakbij de grens woonde en vaak op Belgische grond kwam. Karel had schrik om opgepakt te worden. Na de vlucht naar Nederland werd ook hij geïnterneerd. In 1915 kwam hij vrij omdat hij zijn domicilie in Nederland had. Zijn broer bleef opgesloten. (brieven in het archief van werkgroep Zondereigen)
- *Gust Nooyens* was een broer van Keeske, de ploegbaas van 't Zwart Goor. Gust was ook geïnterneerd in het kamp van Harderwijk (brief van Jan Verstraelen 19 mei 1916). Hij keerde na de oorlog terug met een bronchitis en overleed tien jaar later aan tuberculose. (mondelijke mededeling van Gust Jansens, Strikken)
- *Karel Lauwerysen* woonde in boerderij 'De Bossen' aan de Strikkeweg. Hij was gehuwd met Fien Remeysen. Het echtpaar had geen kinderen. Ook Karel verbleef tijdens de oorlog als geïnterneerde in het kamp van Harderwijk. (brief Jan Verstraelen, 19 mei 1916)

12 oktober 1914

“Naar schatting herbergt Tilburg op dit ogenblik tussen de 8 à 9.000 Belgische vluchtelingen. Zij zijn grotendeels ondergebracht bij de fraters, de zusters, in de Ambachtschool en in de leegstaande fabriek van Verschuuren-Piron, deels ook bij particulieren.” (Tilburgse Courant)

20 oktober 1914

“De eerste groep van 500 Belgische vluchtelingen is teruggekeerd naar diverse Belgische plaatsen.” (Tilburgse Courant)

22 oktober 1914

De Zondereigense carabinieri Jan Verstraelen werd gekwetst door granaat-scherven tijdens de bloedige strijd aan de bocht van Tervate (IJzer). Daar forceerden de Duitsers een doorbraak, waarna het Belgisch leger zich terugtrok achter de spoorweg Diksmuide-Nieuwpoort.

Jan Verstraelen

26 oktober 1914

De dood sloeg de weer onverbiddelijk toe onder de massa vluchtelingen in de Noorderkempen. In Baarle-Hertog overleed ‘...in het lokaal genaamd St. Remi’ de elf maanden oude baby Willem Brion uit Mechelen. (onuitgegeven kroniek van Jan Huijbrechts)

26 oktober 1914

Ook aan de IJzer was voor velen het uur van de dood nabij: de Slag om de IJzer woedde van 16 tot 31 oktober 1914. John Van Tongerlo stierf op 26 oktober tijdens een artilleriebeschieting in St.-Joris a/d IJzer. Hij was in Baarle-Nassau geboren op 21 april 1892. Tot januari 1914 woonde hij in Meerle, waarna hij als bakkersgast naar Gilze-Rijen vertrok. John was soldaat van het 9de linieregiment.

Laatste week van oktober 1914

De eerste detachementen van de Duitse bezettingstroepen werden ingekwartierd in het kanton Hoogstraten, waartoe ook Baarle-Hertog behoort. Ze hadden vooral oog voor de bewaking van de grens met het

neutraal gebleven Nederland, dit in de eerste plaats om te verhinderen dat oorlogsvrijwilligers voor het Belgisch leger de grens overstaken om via Nederland dienst te nemen in Engeland of Frankrijk. (Jan Huijbrechts in “Castelré 1914-1918, Begrensd Overleven”)

Laatste week van oktober 1914

“Turnhoutenaar Eugeen Waterschoot schreef in zijn boek ‘De Duitschers in de Kempen’: De jongelingen, liever dan zich aan de Duitschers te onderwerpen, trekken in overgroot getal de Hollandsche grenzen over, en gaan zich in massa bij het Belgische leger voevoegen. Gedurende deze maand alleen hebben er aldus 5.000 jongelingen heimelijk de grenzen overschreden en hebben zich in Holland ingescheept voor Engeland, van waar zij verder naar Frankrijk vertrekken.” (Jan Huijbrechts in “Castelré 1914-1918, Begrensd Overleven”)

Laatste week van oktober 1914

De gemeente Baarle-Hertog bekostigde desgevraagd de onkosten voor het vervoer naar het consulaat van Breda om het leger te vervoegen. (Gemeentearchief Baarle-Hertog; 2.073.521.8)

Laatste week van oktober 1914

Vanzelfsprekend werd de Duitse grenswacht ook ingezet in de strijd tegen de spionage en de brievensmokkel via Nederland die vaak de enige verbinding vormde tussen de jongens aan het IJzerfront en hun familie en kennissen in het bezette België. Op honderden kilometers van het front, in de rustige Noorderkempen zou gedurende vier lange jaren, een even (zij het niet zo openlijke) onverbiddelijke strijd worden uitgevochten, een strijd waarbij aan beide zijden slachtoffers zouden vallen... (Jan Huijbrechts in “Castelré 1914-1918, Begrensd Overleven”)

Laatste week van oktober 1914

In de eerste maanden van de Duitse bezetting lagen de posterijen gewoon plat. Veel personeel was gemobiliseerd of weigerde onder Duits bestuur te werken. Bovendien hadden de Duitsers alle postkantoren gesloten. Het

duurde dan ook geruime tijd voor het postverkeer ‘genormaliseerd’ werd. De Duitse bezettingsautoriteiten verboden in België alle internationaal briefverkeer. Dit gebeurde om te verhinderen dat men via de in Nederland oogluikend toegestane Belgische postkantoren zou kunnen corresponderen met uitgeweken familieleden of met soldaten aan het front. Alle postkantoren in België kwamen onder Duits toezicht te staan. In die eerste maanden bleef het versturen van brieven verboden en moest alle briefwisseling gebeuren op postkaarten, omdat dit het werk van de Duitse censuurdienst vergemakkelijkte. Pas veel later werden opnieuw brieven toegelaten, zij het onder strikte voorwaarden. De enveloppen dienden geopend te worden afgegeven en mochten maximaal vier velletjes papier bevatten met ten hoogste tien regels per blad. Zowat elke brief werd door de censuur nagekeken en voorzien van een rode stempel ‘inhalt geprüft’. Op de omslagen werden Duitse zegels geplakt, maar al vlug verschenen er als vorm van verzet officiële Belgische postzegels die de regering in Le Havre liet drukken. Deze zegels werden massaal via Baarle-Hertog gedistribueerd. Vanuit deze enclave brachten de smokkelaars honderd-duizenden zegels het bezette land binnen. De Duitsers traden hier vrijwel onmiddellijk tegen op.” (Jan Huijbrechts in “Castelré 1914-1918, Begrensd Overleven”)

27 oktober 1914

In Baarle-Hertog schonk Maria Catharina Van Krinkelveldt het leven aan Jozef Augustijn Van Calster. Vader Albrecht, een hotelhouder uit Hoogstraten, was op het ogenblik dat de Duitsers in Hoogstraten verschenen, met zijn hoogzwangere echtgenote naar het onbezette Baarle gevlucht. (onuitgegeven kroniek van Jan Huijbrechts)

28 oktober 1914

Jac Michielsen van Castelré werd geblesseerd tijdens de Slag om de IJzer. Een dag later werd hij naar Wymouth (Engeland) geëvacueerd. Jac werd afgekeurd voor verdere militaire dienst. Op 15 februari 1915 was hij in Londen. In december 1915 verbleef hij terug in Castelré.

1 november 1914

De Belgisch-Nederlandse grens werd officieel gesloten door de bezetter. Enkel wanneer men een 'Passierschein' bezat, mocht men op welbepaalde plaatsen de grens oversteken. Wat het kanton Hoogstraten betreft betekende dit concreet dat men enkel nog in Zondereigen, Strijbeek, Meersel-Dreef en langs de Markbrug op de baan Minderhout/Baarle te Castelné de grens overkon. Alle andere grensovergangen waren voortaan streng verboden. De Duitsers begonnen trouwens systematisch de grens met manshoge prikkeldraadversperringen af te bakenen. Om aan het nodige hout te geraken werden grote bossen kaalgekapt op den Aard in Minderhout en Hoogstraten en op het Zwart Goor in Merksplas. De (op dat ogenblik) nog onderbemande Duitse grenstroepen deden voor dit werk beroep op vrijwillige arbeiders, die tot hun aangename verrassing in grote getale kwamen opdagen om aan de grens versperringen te helpen oprichten. Ze waren echter nog méér verrast toen ze merkten dat tientallen van deze 'vrijwilligers' bij de eerste de beste gelegenheid de benen namen, richting Nederland! Dit was immers een uitgelezen kans voor oorlogs-vrijwilligers, om zonder argwaan te wekken, tot vlak bij de grens te geraken. (Jan Huijbrechts in "Castelné 1914-1918, Begrensd Overleven")

3 november 1914

De twee laatste gemeenten in de Noorderkempen kregen vandaag hun permanente Duitse bezetting. In Meerle vestigden zich een vijftigtal infanteristen van het Landsturbataljon 'Hagen'. En in het rustige Zondereigen zochten meer dan honderd Landsturminkwartiering, waarna ze tevergeefs op zoek gingen naar burgemeester Van Gilse van Baarle-Hertog. (onuitgegeven kroniek van Jan Huijbrechts)

3 november 1914

Marie, Stan en Liza waren drie kinderen van de in Harderwijk geïnterneerde soldaat Karel Huybrechts en zijn vrouw Amelie Nooyens. Ze woonden juist over de grens (Ghil). Voor de komst van de Duitsers gingen ze te voet naar school in Zondereigen. Zoals altijd kwamen ze 's middags naar huis om een warme maaltijd te eten. Het duurde echter lang eer zij thuis waren.

Amelie ging buiten kijken. De hoge haag belemmerde het uitzicht vanuit de keuken. Zij zag dat Duitse soldaten waren gearriveerd en dat zij de weg hadden afgesloten met palen en musterd. Daarachter hoorde zij haar kinderen schreeuwen omdat ze er niet meer door mochten! Het vereiste veel overredingskracht en het heeft ook heel lang geduurd (Amelie sprak geen woord Duits) alvorens de soldaten hun verstand gebruikten. De kinderen mochten door de takkenbossen kruipen. Zolang de Eerste Wereldoorlog nog zou duren, was dit hun laatste schooldag geweest in Zondereigen. Afscheid nemen was er niet bij. Voortaan moesten ze te voet naar Baarle.

*Amelia en Karel Huybrechts-Nooyens
op latere leeftijd*

3 november 1914

De enige stukjes onbezett Belgisch grondgebied (naast de strook achter de IJzer) waren de Belgische enclaves in Baarle-Hertog. Deze gemeente was één van de vijftig gemeenten (op een totaal van 2.630) die buiten het bezette gebied lag. Eugeen Waterschoot omschreef Baarle-Hertog als volgt: “Terwijl al de Kempische gemeenten verplicht zijn het juk van den vreemden overweldiger te dragen, blijft het nabij gelegen dorp Baerle-Hertog eene bij uitstek bevoorrechte gemeente. Als een Belgisch eilandje, omgeven van ‘t Hollandsche grondgebied, is het gelegen aan den oostelijken bocht onzer provincie. Aldus blijft het ongenaakbaar voor den Duitschen inval, daar den overweldiger het dorp niet kan bereiken, zonder het Hollandsche grondgebied te betreden. De Belgische driekleur, die den Belg thans meer dan ooit dierbaar is en die op het bevel van de Deutsche overheid overal van de gebouwen verdwenen is, wappert hier nog fier en statig aan het

gemeentehuis tot opbeuring van de honderden vluchtelingen die hier nog verblijven.” (Jan Huijbrechts in “Castelré 1914-1918, Begrensd Overleven”)

3 november 1914

Vanaf het verschijnen van de eerste Duitse troepen in de Noorderkempen waren er geregeld incidenten geweest omwille van de unieke positie van Baarle. De Duitsers, die de parochie Zondereigen bezet hielden, maanden de burgemeester van Baarle-Hertog door intimidatie aan om de hele gemeente aan hen over te dragen. Burgemeester Van Gilse weigerde resoluut. Het gevolg was dat Baarle-Hertog in feite een vrijplaats werd. Hier was tussen Belgen onderling en tussen Belgen en Nederlanders contact mogelijk dat aan elke Duitse controle ontsnapte. De voorheen zo rustige enclave werd een draaischijf voor allerlei spionage-activiteiten. Er werden verschillende centrales voor de brievensmokkel ingericht en een groot gedeelte van de illegale grensoversteken werd vanuit deze gemeente gecoördineerd. Daarenboven werden duizenden vrijwilligers voor het Belgisch leger via Baarle-Hertog doorgestuurd. Uit een naorlogs verslag, opgemaakt door de toenmalige gemeentesecretaris, bleek dat alleen al in de periode tussen oktober 1914 en maart 1915 ruim 2.000 oorlogsvrijwilligers op het Baarlese gemeentehuis werden geregistreerd.

(Jan Huijbrechts in “Castelré 1914-1918, Begrensd Overleven”)

*Nederlandse en Duitse soldaten bewaken samen de grens.
Een flagrante schending van de Nederlandse neutraliteit!*

Mijn kleine hond

Ad van Eijl-v.d. Klashorst

Mijn kleine hond kwam in mijn huis,
Onwennig en verlegen.
Hij onderzocht eerst iedere hoek,
De tuin bij zon en regen.
Maar na een week was hij gewend
En kende 't leefpatroon
Van eten, slapen, knuffelen,
Vond alles heel gewoon.
En naar zijn eigen schnautzer-aard
Gapte hij wat hij vond
En likkebaardend vrat hij op
Wat op de tafel stond.

'k Zet alles veilig en ook hoog.
Het is een hele strijd
En staat er iets niet hoog genoeg
Dan vindt hij het altijd.
Blijft zitten bij zijn lekkere buit
En kwispelstaart tevree,
Alsof hij trots vertellen wil:
'Ik nam dat lekkers mee.'
Ik mopper niet, het was mijn fout
Dat hij 't kwaad kon bedrijven.
Ik aai hem op zijn pluizebol
En scheld niet: hij mag blijven!

Een gouden tip: kip!

Els Verbiest

Adam en Eva waren vegetariërs. God gaf hen als voedsel ‘al het zaadragende gewas en al het geboomte met zaadragende vruchten (Genesis 1;29).’ Pas na de zondvloed stond Hij toe ‘alles wat beeft en leeft’ te eten. ‘Ik geef u alles wat is gemaakt van het leven des vlezes, zijnde bloed.’ (Vandaar de rituele slachtvormen van de Joden en de Moslims.)

De vogels werden op de vijfde dag geschapen, net als de dieren die zich bewegen in het water. Zij die zich voedden met vis in de nabijheid van water, kon men moeilijk vlees noemen. Het waren in geen geval viervoeters. St. Benedictus schreef: ‘Van het vlees der viervoetigen dient éénieder zich te onthouden.’ Het verbod op het eten van vlees kwam in de middeleeuwen in nagenoeg alle kloosterregels voor. Lekker eten en drinken was één van de zeven hoofdzonden, juist voor de ontucht. De tweede reden was, dat vlees duur was en het eten ervan een inbreuk op de gelofte van armoede.

Maar waar er wetten en regels zijn, zijn er ook misbruiken. Het verlangen naar vlees was zo sterk, dat de meeste orden deze regel hebben verzacht om een of ander voorwendsel: een aderlating, de verjaardag van de abt of de komst van een hoogwaardigheidsbekleeder. Zieken hadden wel recht op gevogelte. De leken dienden zich niet te onthouden van vlees en gevogelte. Er is geen vogel te vinden die nooit is gegeten, uit honger, uit nieuwsgierigheid of uit gastronomisch verlangen; de struisvogel, de papegaai, de pauw, de specht, de uil, de reiger, de roerdomp, de raaf, de spreuw, de tortelduif,...

Kleinpotige vogels zoals de merel, roodborstje, leeuwerik... dienden zelfs niet ontdaan te worden van de ingewanden. Ze waren een lekkernij voor de fijnproevers. Vogels die wij tegenwoordig eten zoals kippen, kalkoenen, duiven, eenden, ganzen,... werden enkel opgediend aan de tafel van de adel en de hogere burgerij. Onder Lodewijk XIII zei de volkswijsheid:

‘Geluk is een goede schoorsteen, een goede kippen, een goede wijnkelder en een goede vrouw.’

Na de ontdekking van Amerika kreeg ‘dinde’ of ‘dindo’ de betekenis van kalkoen. Deze verscheen in Frankrijk voor het eerst in 1532. De herkomst ervan was onduidelijk, dat blijkt wel uit de benaming in de verschillende Europese talen: in Portugal ‘pern’, in Polen ‘indyk’, in Duitsland ‘Indianischen Hahn’, in het Engels ‘turkey’, in het Nederlands ‘kalkoen’, afgeleid van ‘Calcutta’, in het Spaans ‘pava’ en ‘tacchino’ in Italië.

Ooit was men ook verzot op het vetten van zacht vlees van de kapoen (gecastreerde haan). Voor het castreren van de haantjes bedwelmde men ze eerst met in zure wijn gedrenkt brood. Men plukte daarna de buik kaal en wreef deze in met brandnetels. De wondpijn werd aldus verzacht en de ellende vlug vergeten. De kapoenen liggen tegenwoordig opnieuw potig uitgesteld in de poelierrekken.

Kip in de soep en zeker gebraden kip, was vóór de Tweede Wereldoorlog pure luxe. Kip, dat was voor rijke mensen. Ik hoorde dat er een filmster was gestikt in een kippenbotje. Dat zou eenvoudige mensen nooit kunnen overkomen in die tijd; zij aten het niet. Zij kweekten duiven of hielden konijnen. Op de boerderij werden kippen gehouden voor de eieren en uitgelegde kippen werden geslacht en meestal verkocht. Een enkele keer vonden de oude beesten hun weg naar de eigen soeppot. Pas na 1945 en vooral in de tweede helft van de jaren vijftig werd de kip goedkoper, dankzij de bio-industrie met haar massaproductie. Kippenvlees verloor dan ook voorgoed z’n feestelijke status.

‘In Ulicoten heeft men de lekkerste eierkoeken uit de hele omgeving,’ zegt de volksmond. Dat men daar juist de heerlijke eierkoeken maakt is niet verwonderlijk. Ulicoten, Baarle-Nassau en Castelé waren bekend vanwege de pluimveehouderij en de broedbedrijven. Reeds in 1811 telde Ulicoten een viertal poeliers.

In Zondereigen had men na W.O.1 het eerste bedrijf met meer dan 100 kippen, namelijk bij de familie Jansen uit Gel. De kippen werden gehouden

voor de eieren. Poeliers haalden de eieren op in manden met hooi en brachten de korven naar de markt in Turnhout. Voor de boerinnen was het een uitgangsdag, om naar de markt te gaan, hun eieren te verkopen en andere aankopen te doen. In Merksplas waren het de gebroeders Gust en Louis Jansen die eieren, boter en hespen opkochten voor de verkoop in Antwerpen. Zoals U reeds las at de gewone mens geen kip, behalve de haantjes. Deze werden apart gemest en na 10 à 12 weken waren ze klaar voor de slacht. Invriezen kende men niet, dus gans de zomer tot in het najaar schafte de zondagse pot 'kip'!

In Zondereigen is er al een derde generatie poeliers namelijk de familie Ooms. Grootvader Rik, de eerste poelier in de streek met een vrachtwagen (een Ford), leverde zijn producten in Antwerpen en Turnhout. Later werden zijn zonen Phil en Louis en vandaag kleinzoon Rik zijn opvolgers. Zondereigen zit aardig in de pluimveehouderij: de familie Rieberghs met een broedbedrijf voor vleeskippen, de familie Van Gils met een bedrijf voor het mesten van vleeskippen en de familie Segers heeft een bedrijf met legkippen.

De ouderen uit het dorp weten nog te vertellen dat zij ooit vogels strikten voor de verkoop aan de burgerij. Een lijster bracht 1 frank op; een merel 0,5 frank; een Vlaamse gaai 0,25 frank en voor een bosduif gaf men zelfs 5 frank.

Recept: Bloot kippetje

Een eenpansgerecht waar drie pannen voor nodig zijn.

Ingrediënten

Een kip, twee liter kippenbouillon, het witte deel van twee preien, twee wortelen, een ui, een takje tijm, laurier, twee tenen look, zeven centiliter pastis, een lepel bloem, drie tomaten, een kilogram aardappelen, een pakje saffraandraadjes, een lepel fijngehakte dragon, een lepel fijngehakte basilicum, peterselie, olijfolie, peper en zout.

Werkwijze

De kip laten gaarkoken in kippenbouillon. Ondertussen maken we een gezonde portie groenten schoon en snijden ze in stukken; prei, wortelen en ui. Stoof deze groenten in olijfolie en kruidt ze met look, laurier en tijm. Over de groenten gaat een goede scheut pastis. Voeg een gedeelte van de kippenbouillon bij de groenten. Ontpit de tomaten, snij ze in stukjes en voeg ze toe met daarbij de saffraandraadjes. Dit heerlijke groentesausje nog even laten doorkoken. Kook intussen ook een gezonde portie aardappelen in een restje bouillon. De kip gaan we nu uitkleden. We halen het vel eraf en snijden het vlees van het karkas. De gare aardappelen en het vlees fladderen in de groentesaus. We hakken een flinke hoeveelheid tuinkruiden fijn: dragon, peterselie en basilicum. De kruiden gaan de pot in. We werken af met een extra scheutje olijfolie en een scheutje Pastis. En dan is het tijd om onze pot zorgeloos op de tafel te poten. Smakelijk!

Na de Eerste Wereldoorlog begon Rikske Ooms te werken als zelfstandige poelier. Hij kocht levend kleinvee aan om het te slachten en daarna te verkopen. Helemaal in het begin werden de reizen te voet afgelegd, met een korf op de rug. Daarna maakte hij gebruik van een fiets met een grote mand. Jaren later kocht Rik een tweedehandsauto en rond 1928 een nieuwe camion.

Trots poseert hij hiermee voor het kasteel van Turnhout.

Uit m'n jongensjaoren

Fons Willemsen

Het is mei 1931. D'n dag weet ik nie meer precies. Onze pa was in de loop aon't werken. Dè deej hij alle jaoren, die waaterloop zuiver maoken. "t Was zwaor wèèrk mee de vlagzeis, de schup en de riek. Meestal stond het waoter dan nie zo hoog en 't gebeurde dè alleen aon de duikers – zo noemden ze die plaotsen waor ze mee een kar over de loop konden en waor dus buizen onder de weg lagen – dè alleen daor wè waoter stond. Ge moet weten, aon zo'nen duiker was er deur de stroming van 't waoter 'n gat gekomen en daor stond bekaant heel 't jaor waoter in. Daor zat dan ook meestal vis in: snoekskes of meerkatten.

Onze pa had bij de Nelejongens – zo noemden wij onzen akker – de waaterloop zuiver gemaakt en wè denk'te? Hij brocht 's aovonds een paor snoeken mee en ook ene meerkat. Dè was eigenlijk ene weeraal, maor wij noemden dè een meerkat.

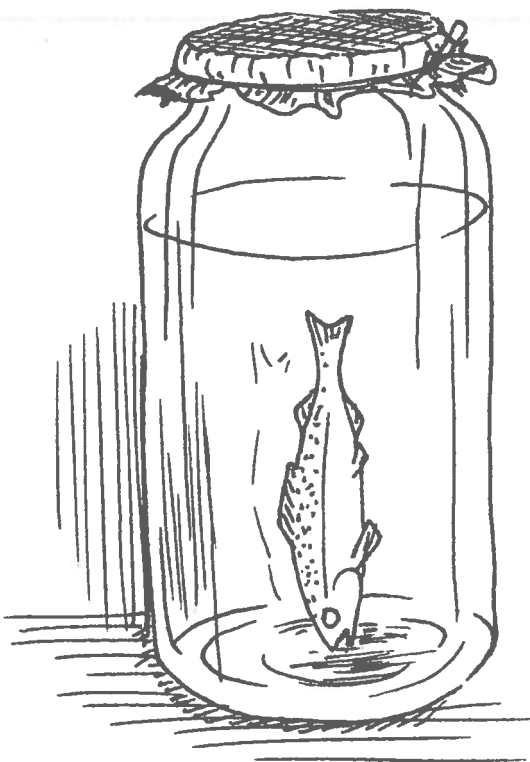
Ik was zo blij mee die meerkat! Zo gauw als 't kon, ging ik naor Theeuwes om een herringfles. Dè was ene glaozen pot, waor ze zuren herring in hadden die ze per stuk verkochten. D'n Theeuw had een kruidenierswinkeltje en een café. Het waoren onze bureen en heel goei bureen ook. Trien, de moeder, had al een fles klaorstaon en ze zee: "Fonske, ik heb ze al goed zuiver gemaakt. Ge kunt er achtermeakaor die meerkat in zetten. Maor als jullie pa d'r nog 'ns ene vangt, willen wij er ook wel gère enen hebben. Die vissen waoren goei weerprofeten. Ik weet nog wè 'ne meerkat dee. Als 't bijvoorbeeld schoon weer was, dan lag hij stil op d'n bojem van de fles. Bij ruw weer was hij onrustig en kwam er onweer dan kon 'd'm nie in de fles houwen. Ge moest dan een stukske gaos over de fles doen, anders sprong hij er uit. Echt waor! Als't ging vriezen, dan stond hij op z'ne kop in de fles mee de stèèrt omhoog. Wè waoren dè toch interessaante vissen!

Ik geloof nie dat er ergens nog meerkatten zijn. Dè's jammer. In mijn jongensjaoren zaten d'r in elke waaterloop, net als snoek en stekelbaorskes.

Die vongen wij zelf en we zetten die in 'ne pot mee waoter. 't Is gek, maor die konde nie in't lèven houwen. Maor jao, d'r zaten er toen zat! In elke sloot waor waoter in stond, zaten toen stekelbaorskes.

D'r was toen van alles heel veul. Vogeltjes zaten er overal. Ge moogt toen van alles bekaant uithaolen, behalve nuttige vogeltjes net als 'n mosvinkske (heggemus) en zwaoluwen. Lijsters en mèrels zaten er ook heel veul, maor die waoren toch wel beschermd. Vogeltjes zuken, dè heb ik veul gedaon, veural kraaien en eksters. Al zaten de nesten nog zo hoog in de toppen van de bomen, die eikes moesten mee naor huis. Ge moet weten: jonge, jonge,

wè was dè lekker, die eikes uitgeblaozen en dan in de pan! Ge kreeg in mijn jonge jaoren nie te veul tussen de tanden. Ik weet nog dè ik 'ns thuiskwam en dè onze pa zee: "Fons, jongen, nou hedde veur een vol pan eieren gezorgd. We kunnen mee heel het huishouwen 'ns goed eten!" Ik ben ook 'ns thuisgekomen mee twaolf fluitereiers. Wij noemden de wulpden fluiters. Die gingen ook in de pan. Daor zaten er tussen waor al een klein kiekske in zat. Dè gaf niks. Goed wè zout er bij en smullen, man. Nee, d'r was nie veul weelde en dan smaakt alles.

Jonge koolduiven (houtduiven), daor waoren ze thuis ook heel blij mee. Ge kreeg nie veul vlees en als ge dan koolduif in de pan had, dan was't feest! Onze pa en ik gingen 's zondags na het lof (jao, daor moeste eerst naor toe. Dè begon om twee uur en was om half vier uit. Dan had'r de Derde Orde bij gehad. Daor was ik nog nie bij omdè ik nog te jong was) jonge koolduiven zuken. Zo gauw als onze pa thuis was uit de kerk, trok ik ander kleren aon en dan gingen we de bossen in. Het gebeurde wel dat we d'r zes mee naor huis konden nemen die bekwaom waoren veur in de pan. Als ze te klein waoren, dan moesten we maor afwachten of ze de volgende week nog in de nest zaten. Dan waoren ze misschien al uitgevlogen, want jonge duiven groeien hard. We vonden er altijd wel die bekwaom waren. Ge moest 'ns weten hoeveel koolduiven er in die tijd waoren. D'r was ook heel veul bos en heggen en zo. Aon d'n Baolseweg, veurbij Boeren en dan naor Baol op aon, veurbij dè boske wè't'r nog staot, dè was allemaol bos en hei. Daor zaten zoveul duiven en ander vogels in! Daor kon'de gemakkelijk wè jonge duifkes vinden. En dan ging'de weer heel fier naor huis.

Ik heb veul mee m'ne pa in de bossen belèèfd, op zondagmiddag wel te verstaon. Waor is d'n tijd gebleven? Vruger of nou...., wat een verschil. Bos en nog 'ns bos en overal waoterlopen mee vis d'r in en 't waoter zo zuiver als een zonneke. Uit elk slooike kon'de drinken. Dè moet'e nou nie meer proberen; bah!

Merkwaardigheden (42)

Geheimzinnig monumentje

Antoon van Tuijl

Onze laatste lange wandeling volgde zo nauwkeurig mogelijk het tracé van de beruchte “Dodendraad” en liep dus om te beginnen door het grensgebied van Castelré. Wij wandelden op een bepaald moment op de zandbaan welke de oorspronkelijke weg tussen Baarle en Hoogstraten is. Daar waar de grens de baan raakt, staat een geheimzinnig monumentje. Het is een granieten zuiltje met een bovenzvlak dat ongeveer 25 cm in het vierkant zal zijn. Het steekt nauwelijks 40 cm boven de grond uit. In het bovenzvlak is een volkomen symmetrisch kruisje gebeiteld. Een van de staande vlakken draagt de letters RD en op een ander zijvlak zit een bronzen dop met de inscriptie NAP. Dit merkwaardige teken langs de grens was me al vaker opgevallen en het maakte me nieuwsgierig.

Nu het tijdens onze heemwandeling weer ter sprake kwam, besloot en beloofde ik naar de betekenis ervan op zoek te gaan. En wie zoekt, die vindt.

RD betekent “RijksDriehoeksmeting” en NAP staat voor “Nieuw Amsterdams Peil”. Dit zuiltje blijkt dus een vast meetpunt te zijn voor oppervlaktemeting en voor hoogtemeting. Voor de geschiedenis ervan moeten we terug naar de allerlaatste jaren van de achttiende en de allereerste van de negentiende eeuw.

In 1879 wordt de “Rijkscommissie van Graadmeting en Waterpassing” ingesteld. Na de nodige voorbereidingen starten de metingen. Die vragen veel tijd. Pas in 1811 is de eerste volledige driehoeksmeting voltooid. Er was in die tijd een groeiende behoefte aan betrouwbaar kaartmateriaal. We zitten inmiddels in de Napoleontische tijd. Napoleon wil in alles orde op zaken. Denk maar aan de invoering van wetboeken en burgerlijke stand. Goede en gedetailleerde kaarten dienden zijn wegeaanleg en militaire ambities.

Het hele land wordt overlapt door denkbeeldige driehoeken. Voor Nederland zijn er dat 119. Dit noemen we de primaire meting. Daarvoor zijn natuurlijk vaste merk- of meetpunten nodig. Die zijn gemakkelijk aan te brengen aan gebouwen met een lange levensduur. Men kiest daarvoor vaak torens van kerken. Wie even speurt op een van de steunberen, rechts van de ingang van de Remigiuskerk in Baarle-Hertog, zal daar zo’n meetpunt vinden. Er zit er ook een laag in de muur van ons Heemhuis, links van de benedeningang. In onbewoonde gebieden moet men een andere voorziening treffen. Dat doet men door het plaatsen van zo’n granieten “monumentje”.

Voor de primaire meting zijn 78 meetpunten voldoende. Maar de zeer grote driehoeken bieden te weinig houvast voor nauwkeurige lokalisering van zaken die op kaart ingetekend moeten worden. Er komen ruim 100 zogenaamde tussenpunten bij. Daarmee kan een secundaire meting uitgevoerd worden. Landmeetkundige diensten kunnen van dit meetnetwerk gebruik maken. Dat wordt heel ijverig gedaan als in 1826 de wet op het kadaster ingevoerd wordt.

Een speciale commissie met de fraaie naam “Bijhoudingsdienst” krijgt opdracht het meetpuntennetwerk regelmatig te controleren. Je gaat wel niet zo gemakkelijk aan de haal met zo’n compact stuk graniet, maar verstoring van de standplaats is nooit helemaal uit te sluiten.

De driehoeksmeting heeft ook de basis gelegd voor de totstandkoming van de zeer gedetailleerde topografische kaarten die we ook wel stafkaarten noemen. Daarop staan de meetpunten aangeduid met een klein driehoekje en de letters RD. Wie even speurt vindt het punt dat wij hier bespraken aan de zuidkant van Castelré en een ander juist ten zuiden van de Goudberg in Strijbeek.

Hoe woelig onze geschiedenis ook geweest mag zijn; dit hardstenen stukje historie is al bijna twee eeuwen lang een toonbeeld van standvastigheid!

De Ortolaan

Piet v.d. Flaes

In onze streken is de ortolaan een zeldzame vogel geworden. Het is een trekvogel die medio oktober uit ons land wegtrekt naar midden Afrika en in april terugkeert. Zijn verenkleed is bruingrijs met wat oranje. Hij wordt zo'n 16 cm groot. Het nest maakt hij op de grond en het bestaat uit grassprietten, mosvezels e.d. De eitjes hebben allerlei kleuren met bruine overlangse strepen. Ze worden op veertien tot zestien dagen uitgebroed. Per seizoen brengt een ortolanenpaartje vier tot zes jongen groot. Die krijgen wormpjes en ander klein gedierte te eten.

In 1940 waren er in Nederland nog ongeveer 1500 paren te vinden. In onze streek kwamen er opvallend veel voor. Dat aantal liep echter in de jaren daarna zeer snel terug. In ons Baarle en in de buurgemeente Alphen-Chaam werd hij in 1979 nog gesignaleerd. Verleden jaar kon iemand nog een foto maken van zo'n vogeltje. De ontwikkelingen in de landbouw, vooral de stopzetting van de granenteelt en de opkomst van de enorme maïsvelden hebben er toe bijgedragen dat deze vogelsoort het loodje moest leggen.

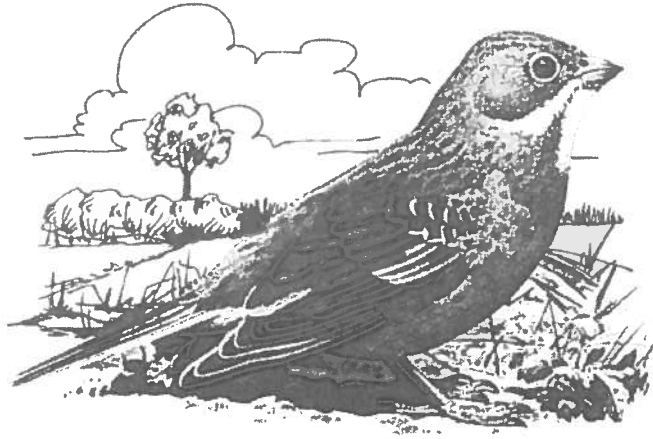
Naar aanleiding van die teruggang, besloot men in het kader van de herinrichting van het ruilverkavelingsgebied Alphen een plaatsje in te ruimen voor deze vogels. Men heeft dit gedaan op de Dekt, een akkercomplex tussen Alphen en Baarle. Daar werden toen tussen twee hoog opgaande dennenbossen een aantal bosjes en hagen met hakhout aangeplant. Ik kreeg deze gegevens een paar jaar geleden eens door van onze natuurliefhebber Antoon van Tuijl en op een mooie dag in mei ging ik op pad met de veldkijker en een pakje boterhammen. Ik wilde het ortolanenterrein wel eens zien. Al wandelend kwam ik langs de percelen waar vroeger twee verhitte boeren eens met van haat beluste blikken tegenover elkaar gestaan hadden. Een van die twee had, zoals wel vaker gebeurde, de landmeter laten opdraven. Die deed uitspraak over de akkergrens. De verliezer stond er later wat beteuterd bij en de winnaar

juichte. Vaak was er bij dit soort grondgeschillen niks aan de hand. De achterdocht was er wel.

Ik lag met mijn verrekijker in de aanslag de nieuwe ruigte op de Dekt te bestuderen, toen ik plotsklaps voetstappen hoorde. Er was een man iets aan het zaaien. Dat bleken penen te zijn voor de firma Groko. Hij vroeg wat ik daar aan het doen was en ik vertelde hem over de ortolaan en het plan om die vogeltjes hier in dit stukje natuur terug te krijgen. “Ik geloof niet dat dit zal lukken,” betoogde hij. “Als ze eenmaal weg zijn, dan komen ze niet terug, ondanks de vele moeite en het vele geld dat er tegenaan gesmeten wordt,” was zijn mening.

Toen de Franse minister François Mitterand voelde dat hij niet lang meer te leven had, liet hij zich een copieuze maaltijd serveren met gebraden ortolanen. Daar zijn toen ettelijke van deze vogeltjes bij verorberd. Heel de vogelbeschermingswereld was in beroering. Dat hij zich niet schaamde!

Er sneuvelen
jaarlijks
duizenden
trekvoogels tijdens
hun tocht naar het
zuiden. Vooral bij
de grens
Frankrijk-Spanje,
waar op bepaalde
plaatsen heel veel
vogels passeren.
Ze eindigen in de
braadpan! Ik zie
liever dat ze bij ons in de vrije natuur rondvliegen.

Uitgelezen

Boekenrubriek van Christa Derks

Ik stond op een woensdagavond weer eens voor de boekenrekken van Bidoc. Ja, dat wil ik wel eens lezen. Mijn oog viel op een titel in grote rode letters: "Het Bels Lijntje". Onderaan stond in kleine letters: "De geschiedenis van de spoorlijn Turnhout-Tilburg (1867-1992). Schrijfster is Josée Slegers. Zij sloot hiermee in 1986 haar studie af aan de Katholieke Universiteit in Leuven.

Na een uitgebreide inleiding beschrijft Josée het ontstaan van de Belgische en Nederlandse spoorwegen. Duidelijk blijkt dat die ontwikkeling niet zo eenvoudig op gang kwam. In 1845 begon men te denken over spoorverbindingen tussen Nederland en België. In een verbinding Turnhout-Tilburg zag men wel voordelen. Voor de ontwikkeling van de Kempen zou die heel gunstig zijn. En Tilburg kon kolen aanvoeren voor de textielfabrieken. De concurrentie met de lijn Antwerpen-Roosendaal werd echter groot. Ondanks veel strubbelingen stoomde de eerste trein in 1867 over ons Bels Lijntje. De reis Turnhout-Tilburg duurde ongeveer één uur.

Dit boek geeft verder een uitgebreid beeld van de vele moeilijkheden en de weinige kansen die deze spoorlijn gekend heeft. Ook de opkomst en neergang van het grote grensstation wordt besproken. Het laatste redmiddel, de toeristische "Baol Boemel" heeft het Bels Lijntje niet in stand kunnen houden. U kunt tenslotte in dit boek vinden hoe de grintbedding met bielzen en rails veranderde in een prachtig fietspad.

Soms krijg ik de indruk dat het in dit boek niet alleen gaat over het Bels Lijntje. Er worden steeds veel andere zaken, zoals concurrentie en politiek bijgehaald. Ik vind dat wel eens verwarrend. Toch bewonder ik het geduld van de schrijfster. Zij heeft heel veel bronnen geraadpleegd en er een vlot geschreven verhaal van gemaakt.

Oordeel zelf en leen het boek eens!

Ook gelezen

Toen ik het boek “Bels Lijntje” aan het lezen was, moest ik denken aan een ander boek, dat ik eerder vond in de Kleine Bibliotheek. Het heet “Schuimloopers” en is geschreven door Dr. J. Snieders.

Herman Janssen schreef in 1997 over deze Turnhoutse schrijver al eens iets in Van Wirskaante. Op onze website (www.amaliavansolms.org) kunt u zijn biografie vinden. De hoofdpersoon van het verhaal gaat op een bepaald moment met de trein van Turnhout naar Tilburg. Snieders beschrijft een deel van het traject als volgt.

“De volgenden dag was ik reisvaardig; in den voormiddag klom ik op den trein van den “Grand Central” en vertrok naar Tilburg.... Ik zat alleen in het rijtuig. Zou ik niet nu en dan rechts en links door de vensters kijken en aantekeningen maken over de streek die wij doorsnijden? Hebben daar in oude of latere tijden geen gebeurtenissen plaats gehad? Of zijn daar heden dingen te zien welke merkwaardig genoeg zijn om geboekt te worden?

Neen, de spoorweg loopt door barre heiden en schrale dennenbosschen; sedert eeuwen was daar niets te zien dan schapen, houthakkers, boschdieven en turfstekers en misschien, in de lange donkere winternachten, hier of daar de brandende schaapherder”. (*Dit laatste begrijp ik niet. Misschien heeft iemand een idee? Chr. D.*)

“Ik legde mij in een hoek van het rijtuig neder en sliep weldra in; ik sliep nog, toen eensklaps een treinwachter riep: “Uitstappen voor het bezoek der douanen.” Wij waren in het eerste Nederlandsche station....

Bent u nieuwsgierig geworden? Dit boek is te leen. Het staat in de kleine bibliotheek van de Heemkundekring.

Arme Amalia (51)

Amalia werd in de voorbije maanden zeer goed bedacht. Ga er maar eens voor zitten, want het wordt een lange lijst.

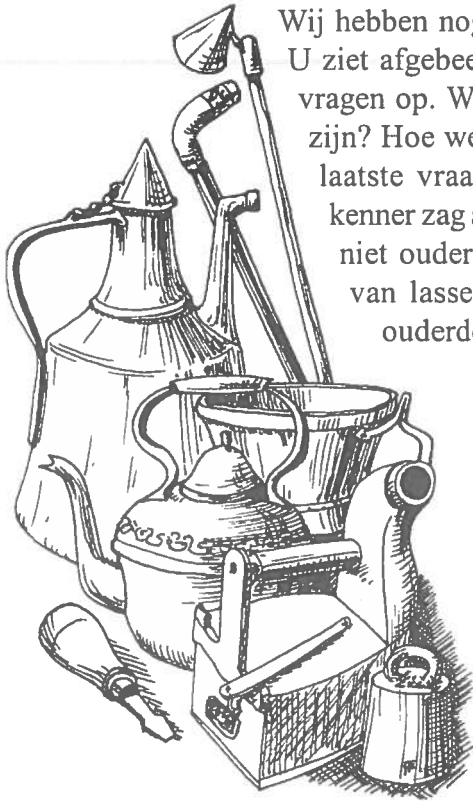
Wij ontvingen: een scheerpotje, afkomstig van een Duitse soldaat uit WO II – een trouwjapon in zalmkleur en zwart – een kalender van de Gaarshof en de Cruyshof – enkele flessen ecoline van het merk “Gimborn” en een fles “Pelikan” schoolinkt – een verzameling bidprentjes, inmiddels doorgegeven aan de afdeling genealogie – twee foto’s in oude lijstjes, die krijgshaftige figuren voorstellen met grote snorren – een strijkijzer met elektrisch verwarmd waterreservoir – een paar cliché’s voor reclaimedrukwerk - een kleine schrobzaag – een centerpuntboor – drie handbediende tondeuses – een schietlood – een speciale bijl om zijkanten van balken een platte kant te geven – een houten hamer – een lange smidstang – een schoorsteenvegersbol – twee basculegewichten van een en twee kilo – een boor – een hak – een pikhaak (zonder steel) – tien verschillende profielschaafjes – twee houtbeitels – twee gutsen – twee autowielsleutels – een tang met kegelvormige bekken en lange handgreep – een voorloper (lange schaaaf) – een haal om ketels hoger of lager boven het haardvuur te hangen – een vuisthamer – een schoffel waaraan te zien is dat ze heel veel gebruikt werd – een paar schoenschaatsen, afkomstig van Cor v.d. Bok – een bureaulamp met scharende arm – een pakketje “Engelsche Pleister” – een doos met “Utermöhle’s Vette Watten” – een mini-etuitje met drukknopsluiting – een ronde rolmeter – een ei waarmee men sokken stopte – drie spanners voor te nauwe damesschoenen – twee lakstaven om documenten mee te verzegelen – een setje met pen en potlood – een oude mantel en mijter van Sinterklaas, maar dan wel van de echte Baolse Sint! – een set reproducties van oude prenten - drie afbeeldingen van O.L.Vrouw van Den Bosch – een hardstenen knikker, waarvan we vermoeden dat het een antieke gewerkgogel is – een ingelijste reproductie van het beroemde “Angelus” van Millet – een oude strijkbout – een kist met een reeks schoolplaten over het menselijk lichaam – twee

gelukstelegrammen met mooi gekleurde afbeeldingen – een vernuftig apparaat om platen zachtboard door te snijden en er groeven in te snijden – een druppelfles waarbij in de stop een klein schenktuitje zit, zodat de vloeistof druppelsgewijs gedoseerd kan worden – een stempelapparaatje, afkomstig van de commiezen – een oude AEG-typemachine, vroeger nog gebruikt door brigadier Verhoeven – een mooi gemaakt kerkboek in kartonnen foedraal, uitgegeven in 1842 – een paar heel oude devotieprentjes – een boek met fraai versierde spreuken in calligrafie (echt handwerk!) – een liedjesschrift (ook handwerk) – enkele boeken voor de kleine bibliotheek – twee boekjes van machinefabriek Bierens en Zonen met vooruitstrevende sociale voorzieningen (Baarlenaren werkten mee aan de totstandkoming daarvan) – een wandelstok met zilveren handgreep, versierd met fijn drijfwerk – een ovalen messing paraplubak met in reliëf volkse taferelen – een waterkan in gehamerd roodkoper, met een oosters aandoende vorm – een rond messing bakje met handgreep – een roodkoperen cachepot met uitgeponste randversiering – een messing haardstel met schep, borstel, pook en houttang, hangend aan een standaard – een messing waterketeltje met een randversiering in reliëf – een roodkoperen waterketel met porseleinen handvat en zonder deksel – een aardewerken vaas met opgeschilderde afbeelding van het Heemhuis en de Remigiuskerk, gesigneerd “J.d B. Baarle-Nassau” – een wandspiegeltje met rijk versierde lijst – een rode metalen poetsmiddelendoos - een messing kleeborstelhanger met twee borstels – een klein groen herdenkingstegeltje: “Juliana-Bernard 7 jan. 1937”, van Mosa-aardewerk – elf oude Delftsblauwe tegeltjes met kleine afbeeldingen – vier nieuwe, nagemaakte Delftsblauwe tegeltjes – een dikke bundel oude knipsels en interessante paperassen - een pronkvaas van majolica op bronzen voet met engeltje – en kaarsendover – een pendulestel met twee kandelaars in marmer en namaakbrons – een stapeltje bidprentjes – een kist vol bidprentjes – een hoornen haarspeld – een oud devotieprentje van het H. Sacrament – enkele aanwinsten voor de kleine bibliotheek (plus een verzameling boeken die wij, in overleg met de schenker doorgaven aan scholen en aan een kringloopcentrum).

Zie je wel dat het de moeite waard was. Enkele voorwerpen kregen een plaatsje in het Heemhuis. Andere spulletjes houden we achter de hand voor mogelijke tentoonstellingen. Uw gaven worden bewaard! Heel hartelijk dank voor al uw schenkingen.

De goede gevers willen we graag vermelden. De volgorde is willekeurig.

Fam. De Jonghe, A. Remeysen, Fam. Willemsen, Henk Gulickx, Anton van Grunsven, Huub Gulickx, Mevr. v.d. Put-Verschueren, Toon Jongenelis, Fons Willemsen, Mevr. L. van Sas, Mevr. Jeanson, René Wouters, Mevr. Verhoeven-Aerts, Wim Smeekens, Jan v.d. Heijning, Jef van Gool, Frans Tuijelaars, Mevr. v.d. Put, Mevr. Van Gool, Stichting Jeugdwerk Baarle, Karel Broos, Fam. Janssen, Louis Verschueren, Fam. Van Kempen, Mevr. A. van Eyl-v.d. Klashorst, Ineke van Strijp.

Wij hebben nog een vraag voor aandachtige lezers. U ziet afgebeeld een metalen voorwerp. Het roept vragen op. Wat is dit? Waarvoor kan het gebruikt zijn? Hoe werd het gebruikt? Hoe oud is het? De laatste vraag is min of meer beantwoord. Een kenner zag aan het laswerk dat dit voorwerp zeker niet ouder dan tachtig jaar kan zijn. De wijze van lassen deed hem eerder denken aan een ouderdom van zo'n dikke veertig jaar.

Wie denkt informatie te kunnen geven, is welkom.

Erfgoeddag

Herman Janssen

Op zondag 17 april neemt Amalia voor de tweede maal deel aan de Erfgoeddag. Hieronder vind je ons programma:

1. Dialecten in gevaar. Spreekt iemand nog zuiver de streektaal? Is er een verschil tussen de dialecten van Baarle-Hertog en Baarle-Nassau? Klinken het Castelrése en het Ulicotense dialect ietwat Vlaams? Onderging het Zondereigense dialect invloeden vanuit Nederland? Wij organiseren een kringgesprek over dit onderwerp. Aan tafel nemen plaats inwoners van Baarle-Hertog, Baarle-Nassau, Ulicoten, Zondereigen en Castelré. Hen wordt gevraagd om te spreken in hun eigen dialect. Zijn er verschillen merkbaar? Het thema wordt ingeleid door een deskundige en heemkundekring Amalia van Solms geeft toelichting bij haar pogingen om de dialecten te bewaren.

2. Foto's in gevaar. Honderden Baarlenaren zijn verhuisd de afgelopen decennia en namen foto's mee. Veel beeldmateriaal ging daardoor verloren voor de gemeenschap. Ook worden na een overlijden nog al te vaak massa's waardevolle documenten en foto's vernietigd (weggegooid of verkocht op de rommelmarkt). De tand des tijd knaagt langzaam aan de kwaliteit van het kostbare fotomateriaal. Nochtans kan dit waardevolle erfgoed op een eenvoudige manier worden beveiligd met de huidige technische hulpmiddelen. Heemkundekring Amalia van Solms maakt daar werk van. Kom tijdens de erfgoeddag langs met uw foto's. Ze worden ter plaatse op onze computer ingescand waarna u ze meteen terugkrijgt. Amalia bewaart de scans en stelt ze ter beschikking van de eigen gemeenschap. Alle Baarlese foto's zijn welkom: dorpsgezichten, portretten, familiefoto's, verenigingen, schoolfoto's, werkzaamheden, gebeurtenissen, enzovoort.

3. Ambachten in gevaar. Ad Haneveer stelt zijn museum open voor bezoekers van de Erfgoeddag. "Vergane Glorie" omvat een uitgebreide collectie ambachtelijk erfgoed uit Baarle en omgeving. Ad leidt U met

plezier rond in zijn meer dan honderd jaar oude, volledig gerenoveerde schuur. Hij toont er handgereedschappen en gebruiksvoorwerpen van de typisch Kempense streekambachten, zoals bijvoorbeeld de landbouwer, bakker, smid, timmerman en schoenmaker. Daarnaast worden er diverse oorlogsmaterialen uit de Eerste en Tweede Wereldoorlog getoond.

Wat was en wat komt

In onze analen kijkend,

zien we eerst een van de hoogtepunten uit heemjaar 2004, nl. de driedaagse reis naar de Westhoek, in de sporen van Pater Ladislas. Voor alle deelnemers een geweldige ervaring! Er waren momenten van diepe ontroering en om die op te vangen, heerste er even later weer een volkomen ontspannen sfeer. Ook vanaf deze plaats: een groot compliment voor Herman, voor wat hij de groep geboden heeft.

Begin september presenteerde de desbetreffende werkgroep haar Heemkalender 2005. Dat gaat altijd op een ontspannen wijze. Het wordt pas spannend als de verkopers op pad gaan. Laten we hen maar gauw gelukwensen en heel hartelijk bedanken. Bijna alle kalenders zijn verkocht. Dat is gunstig voor Amalia's kas. Alle kopers: hartelijk dank voor uw steun!

In het tweede septemberweekend namen we deel aan de landelijke "Open Monumentendagen". Wij verzorgden een wandeling over het voormalige stationscomplex aan de grens, op zoek naar monumentale restanten daarvan en kijkend naar wat de natuur van het terrein heeft gemaakt.

Op 18 september trokken heemensen uit alle richtingen naar Merksplas voor een verbroederingsdag. De gastheren hadden een rijk programma, waar enkele deelnemers nogal moe van werden.

De maand oktober begon met de opening van "Den Oorlog Verklaard": de grote en indrukwekkende tentoonstelling over WO I in de provincie Antwerpen. De perfecte samenwerking tussen Ad Haneveer, mensen van de Provincie, van de gemeente Baarle-Hertog en van de Heemkundekring heeft een geweldig resultaat gehad. Weet u dat hier meer bezoekers geweest zijn dan in Antwerpen? De plaatselijke bijdrage aan deze expositie is door velen hoog gewaardeerd. En terecht! Waardering was er eveneens voor de exploitanten van cafetaria "Het Pleintje".

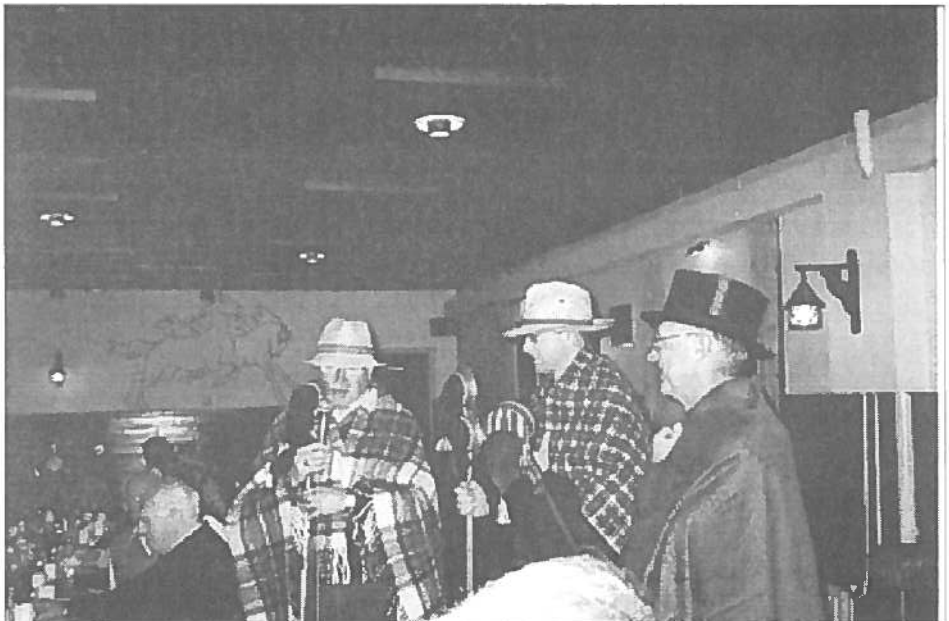
Half oktober stond de lange wandeling op het programma. Het thema sloot goed aan bij de actualiteit van de lopende tentoonstelling. De wandelgroep

volgde het tracé van de “dodendraad”, op zoek naar de laatste vage sporen ervan. (U las er al een verslag van in ons vorige nummer).

Onze vereniging heeft, om verschillende redenen behoefte aan een werkgroep, welke zich bezighoudt met archeologie. Om die op te starten en meteen wat werk te geven, ging er op 17 november een tentoonstelling lopen rond archeologische vondsten in Baarle. Kersverse werkgroepleden puzzelen sindsdien met de grote hoeveelheid brokstukken en scherven die ooit op Nijhoven gevonden werden.

Een ongekend succes werd de avond met filmfragmenten uit de oude Baarlese doos. Tot twee keer toe konden de belangstellenden niet binnen. Het werden dan ook drie voorstellingen. Dré Moors heeft heel wat moeten speuren om een leuk programma bij elkaar te krijgen. Zijn moeite is rijkelijk beloond. Proficiat met dit resultaat!

De kerstavond voldeed ruimschoots aan de verwachtingen: gezellig, ludiek, lekker en met een muzikale bijdrage van de “Young Voices” uit Ulicoten

die klonk als een klok. De dames van de organisatie kunnen tevreden terugkijken, want dat doen de deelnemers ook.

Zo komen we in het nieuwe jaar. Amalia liet dat traditiegetrouw beginnen met de bijeenkomst rond de heerlijke wafels van Marcel Gulickx. Ze verhogen de sfeer van de Nieuwjaarsbijeenkomst, die toch al zo goed is. Ja, het werd ook nu weer een mooi moment van ontmoeting. Veel gasten voelden zich aangenaam verrast, toen ze bij vertrek zo'n mooi boek zomaar cadeau kregen. Het bestuur doet dit als een blijk van sympathie voor al die belangstellende leden.

De glazen waren nog maar nauwelijks afgewassen, of ze moesten al weer uit de kast voor de opening van een nieuwe tentoonstelling. Op initiatief van Paul Michiels en Wout Withagen (leden van "Smalltown Underground", een groepering van creatieve mensen) ontstond er in ons Heemhuis een tentoonstelling van totaal verschillende (kunst)werken met één gemeenschappelijk vertrekpunt: zij zijn geïnspireerd op een voorwerp uit de verzamelingen van de heemkundekring. Daar zaten leuke ideeën en interessante uitwerkingen bij. Dit is een mooi voorbeeld, hoe gebruik gemaakt kan worden van onverwachte samenwerkingskansen.

Op donderdag 27 januari kwam een grote groep geïnteresseerden in Zondereigen bijeen. Bart Robberechts hield er een boeiend verhaal over zijn archeologische onderzoeken, welke hij hier in de omgeving deed en over zijn gevonden resultaten en verwachtingen. Wat heeft ons heem al die tijd verborgen weten te houden? En wat is er nog veel werk aan de winkel!

Vooruitbladerend

in onze agenda, komen we uit bij een bijzondere tentoonstelling in ons eigen Heemhuis. Een keuze uit de verzameling kranten van Ron Grooten is nog tot half april te zien. Een mooie planning, want uitgerekend dit jaar bestaat het fenomeen "krant" vierhonderd jaar! Zeker de moeite waard!

Op donderdag 17 maart hopen we heel veel leden bijeen te zien op onze Algemene Ledenvergadering. Over de zakelijke kant daarvan wordt u tijdig

geïnformeerd. Die werken we trouwens zorgvuldig, maar kort en krachtig af. Zo blijft er tijd over voor een mooie presentatie van wat we in het afgelopen jaar zoal deden en wat we van plan zijn te gaan doen. De moderne techniek zorgt dat we daar fraaie beelden bij krijgen.

Op 20 maart kunnen liefhebbers aansluiten als vroege vogelaars. Let op de berichten in Ons Weekblad.

Diezelfde dag staat op de kalender als “Genealogische Dag”. Beginnende en gevorderde stamboonderzoekers kunnen terecht in de parochiezaal te Ravels-Eel.

Amalia doet op 17 april mee aan de in Vlaanderen georganiseerde Erfgoeddag. Die richt de aandacht op het niet-materiële erfgoed. Het thema is: “Gevaar”. In Baarle gaan we aan de slag met een evenement rond “Dialect”. Dat is immers ernstig in gevaar. U hoort er nog van.

Is het u al bekend dat onze voorzitter en onze secretaris in mei op de fiets stappen en naar Santiago de Compostela vertrekken? Ze zijn dat echt van plan! Naar aanleiding daarvan stellen we in het Heemhuis een expositie samen onder de titel: ”Bedevaarten vanuit Baarle”. (Mocht u nou toevallig nog souvenirs hebben uit Scherpenheuvel, Hakendover, Banneux, Beauraing, Kevelaar, Lourdes, Meersel-Dreef of van St. Bernardus uit Ulicoten, tip ons dan even).

Op 7 mei laten we het thema “Gevaar” terug komen in een wandel- of fietstocht. Daar denken we nog over na.

Op 16 mei (Tweede Pinksterdag) vertrekken Ad en Dré. U mag van ons aannemen dat die twee niet zomaar ongemerkt wegglijpen!

Onze tweede en dan ook échte vroege vogeltocht begint op 29 mei om 5.00 uur.

Hier laat ik het voorlopig bij. Wilt u op de hoogte blijven van onze activiteiten, volg dan onze rubriek in “Ons Weekblad” en lees de speciale uitnodigingen die in uw brievenbus dwarrelen.

Activiteitenkalender 2005

Maart 2005

- Zon 06 10.30-12.30 Open zondag en tentoonstelling 'Verzameling kranten van over heel de wereld' van Ron Grooten
- Zon 06 13.30-16.00 Tentoonstelling 'Verzameling kranten van over heel de wereld' van Ron Grooten
- Don 17 19.30 Algemene ledenvergadering in zaal de Kneut in Ulicoten
- Zon 20 08.00 Vroege vogeltocht
- Zon 20 4e Genealogische dag in de parochiezaal van Ravels-Eel

April 2005

- Zon 03 10.30-12.30 Open zondag en tentoonstelling 'Verzameling kranten van over heel de wereld' van Ron Grooten
- Zon 03 13.30-16.00 Tentoonstelling 'Verzameling kranten van over heel de wereld' van Ron Grooten
- Zon 17 Erfgoeddag 'Gevaar'

Mei 2005

- Zon 01 10.30-12.30 Open zondag en opening tentoonstelling 'Bedevaarten vanuit Baarle'
- Zon 01 13.30-16.00 Tentoonstelling 'Bedevaarten vanuit Baarle'
- Zat 07 13.00 Fiets- of wandeltocht rond het thema 'Gevaar'
- Zon 29 05.00 Vroege vogeltocht

Juni 2005

- Zon 05 10.30-12.30 Open zondag en tentoonstelling 'Bedevaarten vanuit Baarle'
- Zon 05 13.30-16.00 Tentoonstelling 'Bedevaarten vanuit Baarle'
- Zat 11 Heemreis met de bus. Bezoek aan Belgische abdijen

van w i r s k a a n t e